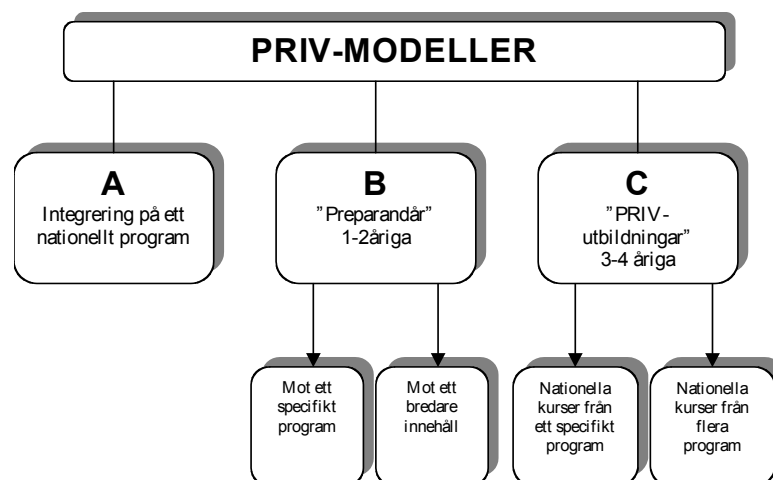

REDOVISNING TILL REGERINGEN AV U1999/4469S

Utveckling av modeller för programinriktat individuellt program- PRIV

PROGRAMINRIKTAT INDIVIDUELLT PROGRAM

- 17 skolors sätt att organisera PRIV

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

FÖRORD

Föreliggande rapport är en slutredovisning av regeringsuppdrag U1999/4469/S, den del som handlar om

” Utveckling av modeller för programinriktat individuellt program – PRIV

I arbetet har undervisningsråden i Skolverket Birgitta Gladh-Carlsson, Janne Holmquist och Björn Schéele deltagit. Enkäten 2000 gjordes av undervisningsråden Henrik Danielsson och Sven Sundin. Kerstin Strähle vid Göteborgs universitet har haft ansvaret för utvärderingen av PRIV-skolorna och har också medverkat vid sammanställningen av slutrapporten.

Skolverket i november 2002

Margareta Rönnbäck

projektledare

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
17 PRIV-SKOLOR.....	5
UTVÄRDERING AV PRIV	5
PRIV-MODELLER	5
DEFINITION AV PRIV	6
SAMMANFATTANDE DISKUSSION OCH FÖRSLAG	7
SKOLVERKETS UPPDRAG	9
BAKGRUND.....	10
TRE REGERINGSUPPDRAG INOM OMRÅDET HAR SLUTFÖRTS 2001-2002	12
METOD OCH GENOMFÖRANDE	15
ENKÄT.....	15
SKOLA – ARBETSLIV.....	17
PROGRAMHÄFTE FÖR IV.....	18
KOMPETENSUTVECKLING.....	18
ÖVERGÅNGEN GRUNDSKOLA- GYMNASIESKOLA	19
SPRIDNING AV PRIV- MODELLER.....	20
UTVÄRDERING AV PRIV PÅ 17 UTVECKLINGSSKOLOR	21
RESULTAT	24
PRIV- ELEVEN	24
PRIV- MODELLER	26
<i>Modell A</i>	27
<i>Modell B</i>	30
<i>Modell C</i>	35
ANTAL ELEVER I MODELL A, B OCH C SOM ÖVERGÅTT TILL NATIONELLT PROGRAM	38
”PRIV- PROJEKTETS” BETYDELSE FÖR DELTAGANDE SKOLOR	41
KOMPETENSUTVECKLING, 5- POÅNGKURSER PÅ SJU HÖGSKOLOR/UNIVERSITET	43
ÖVRIGA RESULTAT	43
SAMMANFATTANDE DISKUSSION.....	45
DEFINITION AV PRIV	46
SPRIDNING	49
SLUTSATSER OCH FÖRSLAG	49
REFERENSER.....	52

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

SAMMANFATTNING

Att erbjuda en gymnasieskola för alla innebär höga kvalitetskrav på verksamheten inom såväl grund- som gymnasieskola. Inte minst gäller detta för det individuella programmet, IV, på gymnasieskolan. I regeringens skrivelse 1998/99, Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning- Samverkan, ansvar och utveckling, slår regeringen fast att:

”Kvaliteten på det individuella programmet är gymnasieskolans verkliga utmaning och undervisningen på programmet är avgörande för gymnasieskolans måluppfyllelse i sin helhet. Utan ett individuellt program som håller god kvalitet och som möter elevernas behov och förutsättningar, blir inte målet en gymnasieskola för alla verklighet” (sid. 74).

I departementsskrivelse 1998:27 föreslås att ett programinriktat individuellt program skall införas. Detta skall inte bara förbereda eleverna för studier på ett nationellt/specialutformat program utan kan också inriktas mot studier på dessa program. Syftet med PRIV var att ge eleverna, som ej hade behörighet att söka till ett nationellt program, möjlighet att läsa upp sin behörighet samtidigt som de fick börja med kurser från något nationellt program.

Förändringar i Skollag och Gymnasieförordning med anledning av införandet av det programinriktade individuella programmet, trädde ikraft den 1 juli 2000.

Skolverket fick i regleringsbrevet för 2000 i uppdrag (U1999/4469S) att bl. a *stödja och stimulera utvecklingen av programinriktat individuellt program- PRIV och ta fram olika modeller för hur PRIV kan organiseras*

I delredovisning till regeringen i mars 2001 redogörs för Skolverkets enkät till alla skolor som har IV. Syftet med enkäten var att kartlägga innehållet i kommunernas individuella program och att få en uppfattning om i vilken utsträckning PRIV förekommer som alternativ.

För att öka kompetensen hos dem som arbetar inom IV/PRIV skrevs ett programhäfte, Gy 2000:21, i samma serie som programhäften för alla nationella program. Häftet presenterades och delades ut på Skolforum hösten 2001.

Sju högskolor/universitet fick medel från Skolverket att genomföra 5-poängskurser för IV-personal. Drygt 200 deltagare genomförde kurserna. En andra kursomgång genomförs 2002-03.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

10 grundskolor fick stöd av Skolverkets i arbetet med att utveckla övergången grundskola- gymnasieskola. Deras arbeten har publicerats på Skolverkets webb Skola-Arbetsliv.

17 PRIV-skolor

17 gymnasieskolor valdes ut att delta i utveckling av modeller för att organisera PRIV. Urvalet av skolor representerar de flesta programmen, stad och landsbygd, geografisk spridning etc. Skolorna har deltagit i konferenser, fått ekonomiskt stöd av Skolverket, deltagit i kompetensutveckling på högskola/universitet och själva inbjudit till ”öppna-hus” konferenser för näraliggande skolor. Under innevarande läsår får de flesta av PRIV- skolorna handledning av personal från högskola/universitet.

Varje skola fick i uppdrag att beskriva sin PRIV-verksamhet utifrån kriterierna: antagning/rekrytering, övergången till gymnasieskolan, organisation, innehåll och arbetssätt samt tillgång till resurser.

Utvärdering av PRIV

Under våren 2002 har Göteborgs universitet utvärderat PRIV- verksamheten utifrån ovanstående kriterier. Utvärderingen visar att mycket hänt ute på skolorna under det år som projektet pågått. Definitionen av PRIV har klarnat, kriterier för antagning har blivit tydligare och PRIV-alternativen har blivit fler och utvecklats.

Ett bestående intryck från utvärderingen är alla nöjda elever. Många PRIV- elever har tidigare upplevelser av misslyckanden i sin skolgång och finner nu en skola där de trivs och får göra saker som intresserar dem.

PRIV-modeller

Skolorna har utifrån sin tolkning av PRIV utvecklat tre modeller A, B och C. Varje modell motsvarar olika elevgruppers utbildningsbehov och förutsättningar och ställer krav på olika former och omfattning av resurser.

För de elever som nästan är klara med sin behörighet och som ofta har hög meritpoäng, har skolorna utvecklat den integrerade PRIV-modellen, modell A. Eleven läser upp sin behörighet i liten grupp på IV och följer i övrigt utbildningen på det nationella programmet. Antalet timmar på IV varierar mellan skolorna, men handlar om 2-3 tim/vecka/ämne. Eleven är formellt inskriven på IV så länge behörigheten inte är klar, men ansvaret fördelas mellan IV och det nationella programmet. Modell A förekom-

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

mer inom alla nationella program, men är vanligast på de yrkesförberedande programmen Barn- och Fritidsprogrammet och Fordonsprogrammet. PRIV- platserna är inte alltid sökbara. Vanligtvis får eleverna ”överblivna” platser på något program. Bland PRIV- skolorna finns dock exempel på kommuner som erbjuder eleverna att söka PRIV- platser på ett antal program.

B-modellen vänder sig till elever som behöver mer tid och stöd för att bli behöriga och för att klara studierna på det nationella programmet. Ofta saknas godkänt betyg i ett par av behörighetsämnena, ibland alla tre, och eleven har i regel även låg meritpoäng. Modellen innebär 1-2 preparandår och därefter 2-3 år på det nationella programmet. Gruppen är liten, högst 16 elever, vanligtvis 8-12, och hålls ihop i såväl kärn- som karaktärsämnena. Stödinsatserna är mer omfattande än i modell A. Lärartätheten är högre och fler lärartimmar läggs ut på kurserna. Modellen finns på de flesta av utvecklingsskolorna.

Modell C vänder sig till elever som behöver mycket tid och stöd för att genomföra en gymnasial utbildning. Målet för C- modellen är inte i första hand att gå över till ett nationellt program, utan är i stället att erbjuda en längre yrkesutbildning som främjar möjligheterna för eleven att komma in på arbetsmarknaden efter avslutad gymnasieskola. Organisationen kan se lite olika ut. På en del skolor är det en 3-4-årig sammanhållen yrkesutbildning och på andra är den en fortsättning på preparandåret (modell B) i år 2-4. Många elever i C-modellen har tidigare gått i liten grupp under stor del av grundskolan. Behovet av stöd i olika former är stort. C-modellen förekommer på 1/3 av utvecklingsskolorna och har antingen ett reducerat innehåll från ett av yrkesprogrammen eller ett bredare innehåll som är specialutformat på skolan.

Definition av PRIV

Enligt Skollagen skall ett individuellt program först och främst förbereda eleven för studier på ett nationellt eller specialutformat program och kan särskilt inriktas mot studier på ett nationellt eller specialutformat program, programinriktat individuellt program (Skollagen 5 kap. 4b 1.). Skollagen slår också fast att ett programinriktat individuellt program skall utformas för en grupp elever och att utbildningen på ett individuellt program skall följa en plan, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen.

Regeringens PRIV- arbetsgrupp föreslog i sin Departementsskrivelse (1998:27) att kommunerna så långt som möjligt bör erbjuda eleverna sökbara programinriktade individuella program. Det främsta syftet med PRIV skall vara att samtidigt som eleverna utifrån behov läser de behö-

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

righetsgivande ämnena engelska, matematik, svenska/svenska som andraspråk skall de få möjlighet att följa kurser på ett nationellt program. Under den tid eleverna är inskrivna på IV skall de alltså komma en bit på väg in i det nationella programmet. När eleverna uppnått sin behörighet skall de skrivas in på det nationella program de följt och slutföra utbildningen där inom 3 eller 4 år.

Vid utvärderingen av PRIV- skolorna har framkommit att kommunerna /skolorna lägger olika vikt vid delar av skollagens, gymnasieförordningens och förarbetenas skrivningar. Enligt Skolverkets tolkning av definitionen av PRIV är modellerna A och B PRIV- modeller därför att det främsta målet i dessa modeller är att eleven skall in på ett nationellt program när behörighet uppnåtts. Målet i C- modellen är att eleven skall få en gymnasieutbildning inom det individuella programmet, anpassad till elevens behov och förutsättningar, som gör eleven anställningsbar på arbetsmarknaden.

Trots att det i regeringens proposition (Vissa skolfrågor m. m. 1998/99:110) står att PRIV bör erbjudas och vara sökbart är det inte så i alla PRIV- kommuner. I flera kommuner är det istället så att eleverna får PRIV- platser om något nationellt program inte fått tillräckligt antal behöriga sökande.

Ett annat problem i kommunerna är att när en PRIV- elev blivit behörig finns det ingen vikt plats på det nationella programmet.

Ytterligare ett problem är att praktik som ordnas inte ingår i någon kurs och därmed inte kan betygsättas, vilket minskar elevens möjligheter att få eftersträvat 2500 gymnasiepoäng. Om LIA-kurser fick användas på individuellt program skulle förmodligen detta problem minska.

Sammanfattande diskussion och förslag

Skolverket gör den bedömningen att det inom utvecklingsskolornas ram har utvecklats goda modeller för PRIV/IV- utbildningar. Samtidigt kan det konstateras att vissa delar i skollagen och gymnasieförordningen behöver förtydligas.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Skolverket föreslår

- att ”inrikta” och ”grupp” förtydligas i Skollagen
- att PRIV skall vara ”sökbart” införs i Skollagen och att PRIV skall erbjudas som ett alternativ vid ansökan till gymnasieskolan i kommunen
- att det finns en minsta garanterad undervisningstid för IV/PRIV angiven i Skollagen
- att möjlighet att erbjuda elever kursen Lärande i arbetslivet (LIA) på IV/PRIV införs i Gymnasieförordningen
- att det finns en plats reserverad på det nationella programmet i gymnasieskolan i kommunen, när eleven uppnått sin behörighet
- att alla elevers rätt till en individuell studieplan, där möjligheterna att nå 2500 gymnasiepoäng, understryks starkare.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

SKOLVERKETS UPPDRAG

I regleringsbrevet för 2000¹ fick Skolverket i uppdrag att genomföra kvalitetsförbättrande insatser i gymnasieskolan bl. a för det individuella programmet... ”I syfte att utveckla det individuella programmets verksamhetsformer och ge förutsättningar för fler elever att gå över till samt fullfölja studier på ett nationellt eller specialutformat program, föreslog regeringen i propositionen *Vissa skolfrågor m. m. (1998/99:110)*² att utbildning inom det individuella programmet, som särskilt inriktas mot ett nationellt eller specialutformat program (PRIV), bör erbjudas eleverna, samt vara sökbart. **För att i en startfas stödja och stimulera utvecklingen av PRIV, skall skolhuvudmännen inbjudas att delta i ett utvecklingsprojekt som syftar till att ta fram olika modeller för hur PRIV kan organiseras. En viktig del i utvecklingsprojektet blir för Statens Skolverk att sprida modeller och exempel på undervisning och lärande som arbetas fram under projektiden**”.

I delredovisningen mars 2001³ redovisade Skolverket uppläggningsarbetet med uppdraget.

Rapporten är disponerad så att först presenteras metod för och genomförandet av arbetet med regeringsuppdraget. Därefter följer resultaten och analys av utvärderingen och en presentation av de PRIV-modeller som förekommer på utvecklingsskolorna. Rapporten avslutas med en sammanfattande diskussion.

¹ Regleringsbrev för budgetåret 2000 avseende förskola, skola och vuxenutbildning. Stockholm. Utbildningsdepartementet.

² Regeringens proposition 1998/99:110 ”Vissa skolfrågor m.m.

³ Delredovisning av regeringsuppdrag om kvalitetsförbättrande insatser för gymnasieskolans yrkesutbildningar m. m, 1999-12-16 (U1999/4469/S)

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

BAKGRUND

I regeringens skrivelse 1996/97, ”Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning – kvalitet och likvärdighet”, gör regeringen bl.a. den bedömningen att gymnasieskolan inom ramen för det individuella programmet bör kunna erbjuda en utbildning som förenar undervisning i vissa grundskolekurser, vissa gymnasiekurser och en yrkesinriktad praktik – praktikprogrammet.

Inom Utbildningsdepartementet tillkallades i oktober 1997 en arbetsgrupp (U1997:H) vars uppdrag bl.a. var att utarbeta förslag till hur ett praktikprogram kan organiseras inom ramen för gymnasieskolans individuella program.

Arbetsgruppen valde i sin rapport till regeringen (Ds 1998:27)⁴ att kommunerna så långt som möjligt bör erbjuda eleverna sökbara programinriktade individuella program (PRIV). Syftet med PRIV skall enligt arbetsgruppens förslag vara att förbereda eleverna för studier på ett nationellt eller specialutformat program och ge dem möjlighet att, samtidigt som de utifrån behov läser behörighetsgivande ämnen, följa kurser från det nationella programmet. De praktiska momenten skall främst utgöras av APU. Meningen är således att eleverna under sina studier på PRIV skall komma en bit på väg in i ett nationellt program.

Arbetsgruppen valde namnet programinriktat individuellt program istället för praktikprogram därför att gruppen under arbetets gång förstått att det senare namnet skulle uppfattas som att ett nytt lärlingsprogram inrättades med enbart praktik.

I regeringens skrivelse 1998/99:121, ”Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning- Samverkan, ansvar och utveckling”, slår regeringen fast att

”Kvaliteten på det individuella programmet är gymnasieskolans verkliga utmaning och undervisningen på programmet är avgörande för gymnasieskolans måluppfyllelse i sin helhet. Utan ett individuellt program som håller god kvalitet och som möter elevernas behov och förutsättningar, blir inte må-

⁴ Regeringskansliet Utbildningsdepartementet (Ds 1998:27) ”PRIV – en ny väg till ett nationellt program

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

let en gymnasieskola för alla verklighet” (sid. 74)⁵.

Regeringen föreslog i propositionen 1998/99:110 Vissa skolfrågor m.m. att det individuella programmets huvudsyfte skall förtydligas, nämligen att förbereda eleverna för att övergå till ett nationellt eller specialutformat program. Fr.o.m. 1 juli 2000 gäller följande enligt Skollagen 5 kap. 4b§⁶:

Ett individuellt program skall först och främst förbereda elever för studier på ett nationellt program eller ett specialutformat program.

Ett individuellt program kan

- 1. särskilt **inriktas** mot studier på ett nationellt eller specialutformat program (programinriktat individuellt program)*
- 2. göra det möjligt för ungdomar att genom lärlingsutbildning förena en anställning som syftar till yrkesutbildning med studier av vissa ämnen i gymnasieskolan*
- 3. möta elevers speciella utbildningsbehov*

Ett individuellt program som är av sådant slag som avses i första stycket kan utformas för en grupp elever.

*Ett programinriktat individuellt program skall utformas för en **grupp** elever.*

*Utbildningen på ett individuellt program skall följa en **plan** som skall fastställas av styrelsen för utbildningen.*

Även gymnasieförordningens lydelse ändrades så att det blev möjligt att sätta betyg på grundskoleämnena i gymnasieskolan:

⁵ Regeringens skrivelse 1998/99:121. Utveckling för förskola, skola och vuxenutbildning – Samverkan, ansvar och utveckling.

⁶ Skollagen 5 kap. 4b§ (SFS1999:887)

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

En elev som genom studier på ett individuellt program fått betyg i ett ämne i grundskolan har rätt att få ett nytt slutbetyg från grundskolan. Rektorn i gymnasieskolan skall utfärda det nya slutbetyget (Gymnasieförordningen 7 kap. 8§)⁷.

Ovannämnda arbetsgrupp konstaterade i sin departementskrivelse⁸ att kvaliteten på de individuella programmen i kommunerna varierade. De kommuner, som medvetet satsat resurser på arbetet för att utforma de olika programmen efter elevernas behov och önskemål, når goda resultat och eleverna trivs med sin utbildning. Arbetsgruppen erfor också att eleverna efterfrågade mer struktur i studierna på IV för att bättre kunna se nyttan.

Bakgrunden till Skolverkets ställningstagande att i uppdraget innefatta kvalitetshöjning av hela det individuella programmet, inte bara PRIV, är bl. a. den kunskap som erhöles i de kvalitetsgranskningar som Skolverket genomförde under våren 2000⁹. Där framkom att IV är ett program som har låg status både hos eleverna i grundskolan och hos elever på gymnasieskolans nationella program. När elever väl börjat på IV trivs de dock.

I mitten av 1990- talet gick 2 av 3, som börjat IV efter grundskolan, över till ett nationellt eller specialutformat program. Hälften av dessa kom också ut med ett slutbetyg från gymnasieskolan. Efter det att behörighetskraven infördes 1998 har övergången från IV till de övriga programmen sjunkit något. Av eleverna som hösten 2000 börjat på IV direkt efter grundskolan återfanns ca 50% året därpå i ett nationellt program.

Tre regeringsuppdrag inom området har slutförts 2001-2002

1. Uppdrag, enligt regeringsbeslut 49, 1998-12-17¹⁰ om vilka konsekvenser de nya *behörighetsreglerna* till gymnasieskolan har fått, hur verksamheten i grundskolan har påverkats, hur kommunerna följt upp

⁷ Gymnasieförordningen 7 kap. 8§ (SFS 1999:844)

⁸ Regeringskansliet Utbildningsdepartementet (Ds 1998:27) "PRIV – en ny väg till ett nationellt program

⁹ Nationella kvalitetsgranskningar 2000. Betygssättningen. Skolverket

¹⁰ Regeringsuppdrag "Konsekvenser av de nya behörighetsreglerna till gymnasieskolan" – slutrapport (regeringsbeslut 49, 1998-12-17) "Den hägrande framtid?" (Dnr 2000:1491) (samband 2000:02255 och 1998:1330)

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

elever som inte klarat behörighetsreglerna, omfattningen vad gäller antalet elever med ofullständiga slutbetyg samt vad eleverna erbjudits för alternativa studier t.ex. inom ramen för det individuella programmet.

Under 1999 och 2000 studerades grundskolors arbete med ämnena svenska, svenska som andraspråk, matematik och engelska, eftersom godkänt i dessa ämnen krävs för att elever skall vara behöriga att söka till ett nationellt eller specialutformat program. I flera kommuner fick behörighetsreglerna konsekvensen att undervisningen fokuserades så mycket på dessa behörighetsämnen, för de elever som riskerade att ej få betyg, att eleverna missade mycket av undervisningen i övriga ämnen och därmed sänkte sitt meritvärde. Skolverket kunde också konstatera att de elever som var behöriga, men hade ett lågt meritvärde, inte klarade ett nationellt program utan gick över till IV efter en kort tid. Bara en mindre del av dessa elever gick senare tillbaka till det nationella programmet. De som börjat på IV direkt efter grundskolan därför att de var obehöriga, läste upp sin behörighet och sökte till ett nationellt program. Kom de sedan in blev de ofta kvar på det nationella programmet.

2. I regleringsbrevet för år 2000¹¹ fick Skolverket i uppdrag att genomföra en studie av bakomliggande orsaker till att elever lämnar såväl grundskolan som gymnasieskolan *utan fullständiga betyg*. Uppdraget gällde även varför en mindre grupp elever på det individuella programmet inte går vidare till ett nationellt eller specialutformat program. I uppdraget kom man fram till att det finns flera sammanhängande faktorer, process-, individ- och systemrelaterade, till att elever lämnar grund- och gymnasieskolan utan fullständiga betyg. De processrelaterade är sådana som skolan själv kan påverka och handlar främst om relationer mellan skolans personal, elever och föräldrar, hur arbetssätt anpassas till elevers förutsättningar och behov, skolans förväntningar på eleverna och sättet att tydliggöra skolans mål samt kompetensutveckling av lärare. De individrelaterade faktorerna, vilka är svårare för skolans personal att påverka, handlar om elevens sociala situation. Systemrelaterade faktorer, vilka t. ex. innefattar betygssystem och de nationella styrdokumentens krav, har inte i någon högre utsträckning ansetts som orsaker till att elever avslutar sina studier utan fullständiga betyg. Det som kan föras hit är behörighetsreglernas konsekvenser, dvs. de medför att stödinsatser i ämnena svenska, engelska och matematik prioriteras i grundskolan. När det gäller varför elever på IV inte går vidare till ett nationellt

¹¹ Regeringsuppdrag 8 "Utan fullständiga betyg" (Dnr 2000:1838)

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

program handlar det ofta om att eleven har bristande motivation och svårt att välja inriktning på sina studier. Gruppen elever som inte går vidare kan grovt delas i in tre grupper. En grupp utgörs av elever som vill men p.g.a. svårigheter att lära har bristande kunskaper från tidigare skolgång. En annan grupp är de elever som inte vill eftersom de har andra planer t. ex. att gå direkt till förvärvsarbete eller gå på folkhögskola. Den tredje gruppen är de elever som inte vet vad de vill med sina studier.

3. Uppdrag i regleringsbrevet för 2001 som handlar om ungdomar i åldern 16-29 år som inte går i gymnasieskolan.

”Enligt 5 kap. 5 och 13 §§ skollagen (1985:1100) skall varje kommun erbjuda sina ungdomar, som avslutar årskurs nio i grundskolan eller motsvarande, utbildning i gymnasieskolan. Skolverket skall undersöka vad de ungdomar gör som tackar nej till sådant erbjudande eller som avbryter studierna och inte längre går i gymnasieskolan. Undersökningen bör också spegla övriga aspekter av intresse i sammanhanget och visa vilka åtgärder kommunerna vidtagit för att ungdomar skall gå i gymnasieskolan.”

De kontakter som Skolverket haft med kommuner tyder på att kommunerna uppfattar sitt ansvar på olika sätt. En del kommuner anser att de i princip har samma ansvar som i tidigare lagstiftning med den skillnaden att en del av åtgärderna nu skall ske inom ramen för gymnasieskolan. Andra kommuner upplever att staten sänkte kraven på kommunerna i samband med införandet av den nya gymnasieskolan. De verkar istället uppfatta sitt ansvar som en skyldighet att erbjuda alla som lämnar grundskolan en gymnasieutbildning och i övrigt att ta hand om de ungdomar som finns på det individuella programmet på bästa sätt, samt motverka avbrott i gymnasieskolan.

Flera kommuner har framfört att de önskar en tydligare skrivning i författningarna så att det klargörs vilket uppdrag som kommunerna har. Samtidigt kan konstateras att det i många kommuner inte förekommit några egentliga analyser av nuvarande lagstiftning.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

METOD OCH GENOMFÖRANDE

I arbetet med att stimulera utvecklingen av ett programinriktat individuellt program, PRIV och sprida detta till andra skolor gjordes först en kartläggning av IV- och PRIV-verksamheten i landet och 17 skolor togs ut för att delta i ett utvecklingsprojekt. En studie har även gjorts om praktikkens betydelse för framgång i studierna i det EU-stödda projektet "Second chance schools". Ett programhäfte om IV-programmet har utarbetats, kompetensutveckling av IV/PRIV- personal har genomförts på ett antal högskolor och handledning ute på en del av skolorna kommer att äga rum läsåret 2002/03. Skolverket har även arbetat med att utveckla övergången mellan grund- och gymnasieskolan och en utvärdering har gjorts av PRIV- verksamheten på de 17 skolor som ingår i utvecklingsprojektet.

Enkät

För att få en kartläggning av innehållet i kommunernas individuella program och i vilken utsträckning PRIV förekommer som alternativ, genomfördes en enkätundersökning under senare delen av hösten 2000.¹²

Kartläggning av IV/PRIV:

Som ett led i kartläggningen av IV- och PRIV- verksamheten i landet skickades under hösten 2000 en enkät ut till den programansvarige för det individuella programmet vid varje skolenhet. Resultaten från enkätstudien har utgjort underlag för det vidare arbetet med att utveckla det individuella programmet. (Enkätresultaten redovisades som bilaga 1 vid delredovisningen av detta uppdrag mars 2001).

Enkäter skickades ut till 377 skolor, varav drygt 80 % svarade. Enligt Skolverkets statistik fanns totalt drygt 17 000 elever inskrivna på IV den 15 oktober 2000. Endast 8 366 av eleverna kom direkt från grundskolans år 9.

2 490 elever fanns på PRIV den 15 oktober 2000, enligt enkätsvaren. Andelen PRIV-elever är alltså endast 14,4 % av samtliga IV-elever. I genomsnitt sökte 64 % av eleverna som studerade på IV och 62 % av

¹² Resultat av enkät om IV och PRIV hösten 2000 (Dnr 2000:1491)

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

eleverna som studerade på PRIV vidare till nationellt program. Andra siffror visar dock att mindre än 50 % av alla IV-elever går vidare till nationellt program. Siffror för endast PRIV finns inte. IV lyckas alltså få elever att bli behöriga till ett nationellt eller specialutformat program, men eleverna kommer ändå inte in på dessa bl. a. beroende på för låga meritvärden och ibland därför att kommunen ej hade plats för dem på det nationella programmet.

De flesta PRIV är inriktade mot yrkesinriktade program. Vanligast är barn- och fritidsprogrammet och fordonsprogrammet. Det framkom också i enkätstudien att PRIV -eleverna har betydligt mer teoretisk undervisning och mindre praktik än övriga IV -elever.

De vanligaste orsakerna till att elever på individuella program inte går vidare till nationella program är enligt skolorna bristande motivation hos eleverna, att eleverna inte har som mål att studera vidare eller har sociala problem. Få skolor berör orsaker inom arbetsprocessen på det egna individuella programmet. Många skolor anser att de lyckats bra med att stärka elevernas självförtroende, fått dem att trivas, ökat deras motivation och närvaro, samt fått dem till att ha en positiv inställning till skolan.

Urval av PRIV-skolor:

Skolverket informerade skolor om möjligheten att vara med i utvecklingen av PRIV bl. a. i enkäten där skolor fick anmäla intresse. Många anmälningar kom in.

I enkäten ställdes frågor rörande skolornas PRIV-verksamhet; inriktningar (program), antal elever, övergång till nationellt program etc. Efter en analys av enkätsvaren och med beaktande av intresseanmälningarna gjordes en första gallring. De preliminärt utvalda skolorna presenterades för Skolverkets avdelning för Utvecklingsstöd, som fick föra in sin "lokalkännedom" i urvalet. Projektgruppen genomförde också besök i Stockholm, Helsingborg, Malmö och Norrköping, i syfte att skapa en bild av större kommuners organisation av verksamheten.

Urvalskriterier inför slutliga urvalet var:

- representativt urval av stora – små kommuner, glesbygd – storstad och geografisk spridning
- förhållandet mellan teori och praktik på IV/PRIV

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

- så många olika programinriktningar som möjligt inom PRIV
- enskilda undervisningsgrupper/integrering i nationella program
- andelen elever som går vidare till nationellt program

19 skolor valdes utifrån dessa kriterier, 17 deltog i utvecklingsprojektet:

Lindeskolan, Lindesberg	Tullengymnasiet, Borås.
Liljaskolan, Vännäs.	De la Gardieskolan, Lidköping.
Nolaskolan, Örnsköldsvik.	Gymnasieskolan, Klippan
Polhemsskolan, Gävle.	Centr. förv. samt Hagagymnasiet, Norrköping.
Säveskolan, Gotland.	Väggaskolan, Karlshamn.
Farsta gymnasium, Stockholm.	Centr. förv. samt Mölledalsskolan, Malmö.
Kvarnskolan, Järfälla.	Nicolaiskolan, Helsingborg.
Sågbäcksgymnasiet, Huddinge.	Sydsvenska gymnasieförbundet, Ystad.
Virginska skolan, Örebro.	

Skola – arbetsliv

I enkäten, om IV och PRIV¹³, framkom att av PRIV- eleverna hade 34% endast teori, 28% hälften teori och hälften praktik samt 1% bara praktik. För IV-eleverna var siffrorna 32% endast teori, 24% hälften teori och hälften praktik samt 16% endast praktik.

¹³ Resultat av enkät om IV och PRIV hösten 2000 (Dnr 2000:1491)

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Praktikens betydelse för framgång i studierna har utvärderats i det EU-stödda projektet ”*Second chance schools*” där skolor från 13 olika länder deltog. Den svenska skola som utsågs av regeringen var Marielundsgymnasiet i Norrköping. Syftet med second chance var att ge elever som lämnat skolan en möjlighet att återvända och få en utbildning där skolan och arbetslivet samverkade och som i bästa fall skulle ge eleven en anställning. Grundtanken var alltså att bekämpa utslagning genom utbildning och yrkespraktik. Skolverket initierade en studie 2001 där uppdraget var att intervjua de 10-tal elever som slutfört studier inom second chance projektet och ta reda på hur de såg på sin utbildning ett år efteråt.

Programhäfte för IV

Utifrån målsättningen att höja kvaliteten på de individuella programmen skrevs ett programhäfte för IV, Gy 2000:21,¹⁴ i samma serie som de programhäften som färdigställts för de nationella programmen. Programhäftet innehåller artiklar som förklarar varför IV finns, vilka beslut som tagits av riksdag och regering, vilka bestämmelser som finns i skollag och förordning, forskning om IV samt lärande exempel. Häftet har presenterats på olika konferenser, nationella och regionala, dit de som arbetar på det individuella programmet har inbjudits. Bl. a deltog över 450 personal från IV på Skolforum 2001 när IV-häftet presenterades av Skolverket och av de artikelförfattare som medverkat.

Kompetensutveckling

För att stimulera utvecklingen av det individuella programmet erbjöd Skolverket ett antal universitet och högskolor medel att utveckla kurser för lärare och annan personal, som arbetar med individuella program. Kurserna syftar till att öka personalens kompetens inom områden som är viktiga för utvecklingen av det individuella programmet.

Representanter från alla landets universitet och högskolor bjöds in till en diskussion om vilka möjligheter och vilket intresse som fanns för att utveckla sådana kurser. Vid en konferens den 5 december 2000 där lämplig kursuppläggning diskuterades deltog 13 av de inbjudna högskolorna och universiteten.

¹⁴ Gy2000. Individuella programmet. IV.2000:21. Stockholm. Skolverket och Fritzes offentliga publikationer Liber

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Kursen skulle bl.a. innehålla områden som kopplingen teori – praktik och elevens hälsa – studieresultat, delar där man låter pedagogik och socialt arbete möta varandra och diskussioner om mötet med eleven, olika förhållningssätt till eleven samt funktionshinders inverkan på lärande och samverkan med andra yrkesgrupper.

Efter denna sammankomst meddelade nio av universiteten och högskolorna sitt intresse att utveckla kurser. De åtog sig att utveckla ett förslag till kurs om 5 högskolepoäng för kompetensutveckling av lärare och annan personal, som arbetar med gymnasieskolans individuella program. Den 15 februari 2001 hade alla skickat in sina förslag och fick vardera 25.000 kronor i utvecklingsbidrag av Skolverket.

De förslag som Skolverket beslutade att upphandla resulterade i en kursbeskrivning som publicerades på Skolverkets hemsida. Beskrivningen innehöll en kortfattad redogörelse av mål, innehåll, utformning och tidpunkter för kompetensutvecklingen. Till de skolhuvudmän som skickade lärare och annan personal till kursen, lämnade Skolverket ett bidrag på 6500 kronor per deltagare, att användas som betalning till kursanordnaren. De genomförda kurserna har utvärderats av respektive högskola/universitet.

Kompetensutvecklingen genomfördes vid sju högskolor/universitet: Malmö Högskola (2 kurser), Växjö Universitet, Halmstad Högskola, Linköpings Universitet, Högskolan i Skövde, Örebro Universitet och Umeå Universitet. Under 2002- 2003 genomförs ytterligare några kurser. Tyvärr har intresset minskat efter vårens och sommarens diskussioner om att IV skall läggas ned.

Under 2002-2003 erbjuds alla PRIV-skolor handledning av de olika högskolorna. Skolverket betalar till högskolan 50.000 kronor/skola för handledning av personal på PRIV. Handledningen syftar till att ge skolorna möjlighet till att med högskolornas hjälp fortsätta att utveckla sin PRIV-verksamhet.

Övergången grundskola- gymnasieskola

Under åren 2000-2002 har Skolverket också arbetat med att utveckla övergången mellan grundskolan och gymnasieskolan i 10 av de skolor som deltog i intervjuundersökningar som gjordes i samband med behö-

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

righetsuppdraget (sid 3)¹⁵. Skolorna har arbetat med olika teman som hur övergången organiseras, kunskapsutbyte mellan lärarna i de två skolorna, övergången för elever som har ett stort behov av extra stöd i grundskolan, valprocessen i utvecklingsamtalet etc. De skolor som deltagit är Katrinelunds skola och Vibackeskolan i Sundsvall, Stålvallaskolan i Lesjöfors, Gruvlyckeskolan i Karlstad, Trångsundskolan i Huddinge, Strandskolan i Tyresö, Ramdalsskolan i Oxelösund, Lindhagaskolan i Mölndal, Gröndalsskolan i Värnamo och Lerbäcksskolan i Lund.

Vid tre tillfällen har skolorna träffats på konferenser för erfarenhetsutbyte. De har också bildat egna nätverk med andra skolor i närområdet och tagit emot studiebesök från intresserade för att sprida sina erfarenheter från utvecklingsarbetet. Skolverket har betalat 25.000 kronor till varje skolas utvecklingsarbete och även besökt samliga grundskolor. Skolornas arbete finns beskrivet på webbplatsen *Skola – Arbetsliv*.

Spridning av PRIV- modeller

Ovan redogörs för spridning av IV-häftet via konferenser, spridning av högskolekurser via webben samt spridning av erfarenheter från arbetet med övergången grundskola - gymnasieskola.

De utvecklingsskolor som arbetat med PRIV har presenterats på fem regionala konferenser, som också var mötesplatser för spridning av exempel på alternativa sätt att organisera yrkesutbildning. De skolor som valts ut att delta i projektet, har presenterat sina arbetssätt och sitt sätt att organisera PRIV vid dessa konferenser. Efter konferenserna har de inbjudit till ”öppet hus”, förlagda till skolorna, vid två tillfällen. Syftet var att öka spridningseffekten och stimulera bildandet av nätverk mellan skolor och kommuner i regionen. På den nya webbplatsen *Skola- Arbetsliv* har erfarenheterna från de utvalda skolorna publicerats efterhand som de fem konferenserna genomförts. De sju utvecklingsskolorna har fått 70.000 kronor i ekonomiskt stöd av Skolverket. Alla skolorna har besökts av Skolverket.

En referensgrupp bestående av arbetsmarknadens parter är knuten till projektet. Denna referensgrupp har under året haft en aktiv roll i arbetet med de utvecklingsprojekt som bedrivs på de utvalda PRIV- skolorna. Dess medlemmar har deltagit i skolbesök och på konferenser. De har i

¹⁵ Regeringsuppdrag ”Konsekvenser av de nya behörighetsreglerna till gymnasieskolan” – slutrapport (regeringsbeslut 49, 1998-12-17) ”Den hägrande framtid?” (Dnr 2000:1491) (samband 2000:02255 och 1998:1330)

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

andra sammanhang kunnat sprida kunskap om skolornas verksamhet i sina olika kontakter med utbildningsvärlden och arbetsmarknaden.

Utvärdering av PRIV på 17 utvecklingskolor

En utvärdering har gjorts av de 17 gymnasieskolor som deltar i utvecklingen av olika modeller för att organisera programinriktat individuellt program, PRIV.

Gymnasieskolorna utgör ett representativt urval av större och mindre kommuner, landsbygdskommuner, mellanstora kommuner och skolor från storstadsregionen. De är geografiskt spridda från Vännäs i norr till Ystad i söder. Socioekonomiska förhållanden varierar i kommun och skola och eleverna kan anses motsvara ett representativt urval av Sveriges gymnasieungdomar. På de flesta av studiens gymnasieskolor finns såväl yrkesförberedande som studieförberedande program, men på tre av skolorna finns endast det individuella programmet.

En grupp, bestående av tre personer, från Göteborgs Universitet genomförde utvärderingen och en i gruppen ansvarade för sammanställningen av resultaten.

Under tre konferenser med PRIV- skolorna diskuterades definitionen av ett programinriktat individuellt program enligt skollag och gymnasieförordning och gemensamma kriterier togs fram för att beskriva skolornas PRIV- verksamhet inför utvärderingen.

Kriterierna var:

- **Antagning/rekrytering:** Är PRIV sökbart för eleven i åk 9? Vilka kriterier finns för antagning till PRIV när det gäller behörighetsgivande ämnen och totala meritpoäng? Är PRIV ett erbjudande med ”reserverade” platser och därmed sökbart?
- **Övergången grundskola - gymnasieskola:** Finns det rutiner för de elever som ej är behöriga? Hur ser dessa ut?
- **Organisation:** Utgör PRIV- eleverna en egen grupp eller är de integrerade i ett nationellt program? Finns det arbetslag? Finns det individuella studieplaner för varje elev?
- **Innehåll och arbetssätt:** Hur är förhållandet nationella/lokala kurser, ev. praktiks uppläggning och innehåll? Finns det någon samverkan mellan lärare, program, ämnen?

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

- Övergången från PRIV till nationellt program: Finns det rutiner för övergången från PRIV till nationellt program? Får eleven något stöd?
- Personalens: Vilken bakgrund och kompetens har de som undervisar på PRIV?
- Förutsättningar: Hur stora resurser satsas på PRIV- eleverna (antal timmar, mindre grupper, fler studie- och yrkesvägledare/kuratorer etc)?

Ovanstående kriterier/frågeställningar utgjorde underlag för den utvecklingsplan som skrevs av varje PRIV-skola läsåret innan varje skola utvärderades. Utvärderingen startade med att en utvärderare besökte varje PRIV- skola under två dagar. Den ansvarige för PRIV på skolan upprätade ett program för besöket och valde ut personer till de olika intervjuerna. Eleverna intervjuades i grupp och enskilda intervjuer gjordes med kärn- och karaktärsämneslärare, studievägledare, skolledning och övriga personer som valts ut. Önskemål fanns även om tid för rundvandring på skolan och besök i klasser, vilket infriades på de flesta skolor.

Utvärderarna hade utformat gemensamma frågeställningar, vilka till stora delar sammanfattar kriterierna ovan.

Frågeställningarna var:

- Hur organiseras PRIV?
- Vem är PRIV-eleven?
- Vem är PRIV-läraren?
- Vilka arbetssätt/arbetsformer dominerar på PRIV?
- I vilken mån lyckas PRIV-eleven uppnå behörighet att söka ett nationellt eller specialutformat program?

Frågorna var halvstrukturerade och hade underrubriker som stöd för samtalet. Utformningen av frågorna anpassades efter den intervjuades förhållande till PRIV. Intervjuerna varade i regel 1-1,5 timmar, fördes i samtalsform och spelades in på band. Under klassrumsbesök och rundvandring på skolan gjordes enkla observationer. Kompletterande information hämtades också från det material som ges ut om skolan: skolplan, verksamhetsplan, arbetsplan, utvärderingar, schema, statistik, broschyrer och annat som var av intresse för studien. Skolornas egna skriftliga beskrivningar av PRIV var också ett viktigt utgångsmaterial.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Allt material från de olika skolorna lästes igenom, ljudbanden avlyssnades, tolkades och en sammanfattning skrevs för varje skola. Resultaten från de olika skolorna bearbetades och analyserades och en sammanställning gjordes. En sammanfattande rapport skrevs i syfte att beskriva de modeller för organisering av programinriktat individuellt program som förekommer på utvecklingsskolorna. Återkoppling till utvecklingsskolorna gjordes vid en konferens där resultaten presenterades och diskuterades. Dessutom har varje skola läst och kommenterat den egna skolans rapport.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

RESULTAT

Utvärderingen bygger på resultaten från 17 utvecklingsskolor och en allmän uppfattning är att det hänt mycket under projektets gång. Definitionen av PRIV har klarnat på många håll, men det finns fortfarande ingen riktigt enhetlig tolkning. Marknadsföring och information har blivit tydligare, broschyrer har tagits fram och kriterier för vad som krävs för att bli antagen till PRIV har utarbetats och utvecklats på många skolor. Organisationen av PRIV har därmed påverkats och förändrats och ett stort arbete har lagts ned för att underlätta övergången mellan grund- och gymnasieskolan för dessa elever. PRIV börjar bli ett begrepp bland elever, lärare och studievägledare, men är sällan specifikt uppmärksammat i kommunernas skolplaner eller i de olika skolornas verksamhetsplaner.

Syftet med utvärderingen var att beskriva de PRIV- modeller som utvecklats på skolorna och studien visar att det generellt sett finns tre olika modeller för organisering av programinriktat individuellt program. PRIV- modellerna skiljer sig åt mellan skolorna i fråga om inriktning, uppläggnings och innehåll, rekrytering av elevgrupp, lärarlagets kompetens och funktion samt arbetssätt. På många av projektets gymnasieskolor finns idag de två PRIV- modeller som är direkt inriktade mot fortsatta studier på ett nationellt gymnasieprogram. På några skolor förekommer även den tredje modellen, vars främsta syfte är att erbjuda de elever, som inte uppnår behörighet att gå över till ett nationellt program, en gymnasial yrkesutbildning, om än i reducerad form. Till PRIV rekryteras och antas elever direkt från grundskolan men också från det individuella programmet på gymnasieskolan.

Nedan görs en sammanfattning av de olika PRIV- modellerna utifrån utvärderingens frågeställningar, men först några röster från PRIV- elever.

PRIV- eleven

Ett bestående intryck från utvärderingen är att alla elever är så nöjda. Många PRIV- elever har tidigare upplevelser av misslyckanden i sin skolgång och finner nu en skola där de trivs och får göra saker som intresserar dem. Den skeptiska inställningen till skola och lärare försvinner och byts ut mot uppfattningar som *"de förklarar så bra, de ser mig, det känns tryggt, de har nog arbetat med ungdomar, dom förstår och hjälper mig"*. Eleverna trivs med att få göra något annat än de vanliga skolämnena *"Här får man göra något man gillar, hela tiden"* och de tycker om uppläggnings av PRIV. Så här uttryckte en elev sig:

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

”Förbannat bra planerat. Det är så himla roligt. Man får börja på måndag och känna - nu får man gå och skruva och göra det man tycker är roligt. I slutet av veckan kommer yrkesteorin in och det är roligt att få lära sig något. Då har du egentligen bara ons- torsdag som är de tyngsta dagarna. Det är liksom roligt hela veckan då. Dessutom har vi yrkesläraren i matte också. Lärarna är alltid kontaktbara.”

Fler axplock från elever visar vilken status PRIV har:

”Det är bra, man fick välja det man ville göra själv, liksom. Det är mycket praktiskt plus att man får prova på flera olika saker och välja det man vill hålla på med sen.”

”PRIV, hjälper en, man får en kick.”

”Man skolkar inte, man jobbar hårt.”

”Lärarna ställer krav på oss. Man ska göra sina uppgifter och så där, annars får vi inte betyg.”

”Vi går plötsligt en nationell linje. Hur det än går har vi betyg på att vi gått en nationell linje. Nu försöker jag verkligen.”

”Här behöver man inte vara rädd för att göra fel. Alla hackar ju när de läser här. Det är skönt. Här arbetar alla i sin nivå. Ingen är överlägsen.”

”Vi är grymma på det praktiska, men när det blir teoretiskt då blir det svårt. Det är därför vi får VG på det praktiska ibland.”

”Jag tror inte man kan kalla det IV. Jag tror att man kan kalla det en vanlig linje med tre inriktningar. Det är inte som IV där du sitter och bara har matte, engelska och svenska. Här är det olika saker, mycket olika.”

”Jag tycker att det skönaste ska bli att få ett gymnasiebetyg liksom. Sen är jag faktiskt villig att plugga vidare när man kommit så här långt. Sen kanske man kommer på att man vill göra något annat, men då har man åtminstone en gymnasieutbildning.”

”Det är bättre att gå på PRIV än IV. Många tänker i högsta diet - jag kommer att hamna på IV. Skolan behöver fundera

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

på, att när det är så många, är det inte fel på eleverna. Det är något annat som är fel, det säger sig ju självt. Det handlar mycket om hur lärarna beter sig, inte bara eleverna. Uppmuntras man inte, så skiter man i det.”

”Om jag inte hade kommit in på PRIV hade jag hoppat av skolan.”

PRIV- modeller

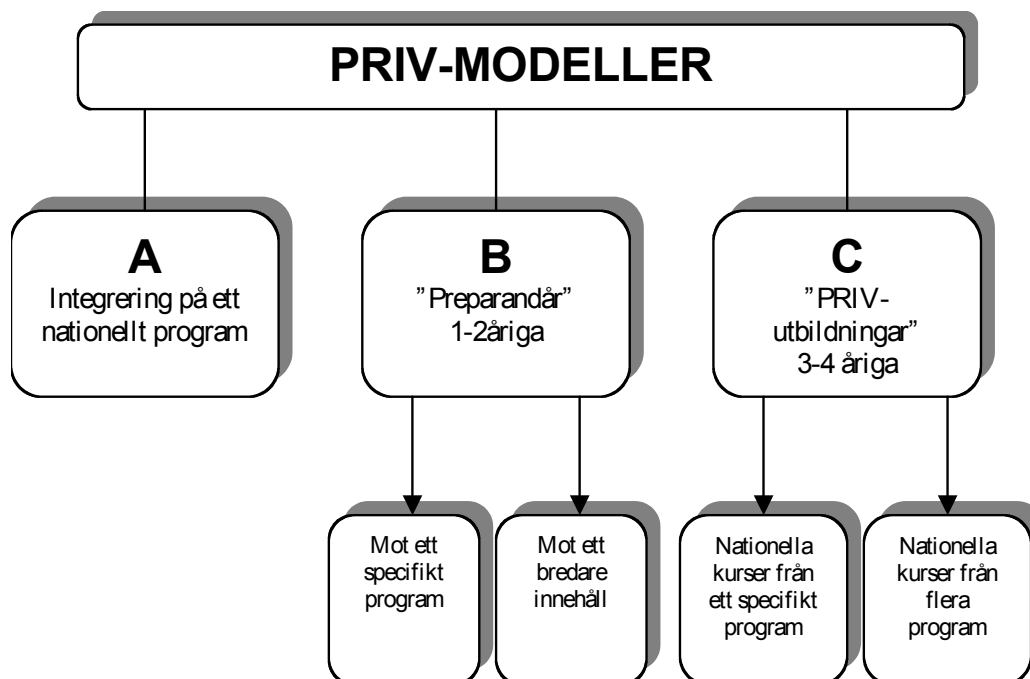
PRIV är en del av det individuella programmet och har likt detta ingen förordning med program mål, fastställda ämnen eller fastställda poäng. Det ger möjlighet till många olika lösningar. Olika modeller har därför utvecklats på skolorna för att kunna möta de elever som ännu inte uppnått behörighet att gå ett nationellt eller specialutformat program.

På utvecklingsskolorna finns idag huvudsakligen tre PRIV- modeller, modell A, B och C. Modellerna skiljer sig åt på flera sätt och gränserna dem emellan är ibland flytande. Modell A och B har ett tydligt mål att eleverna ska gå över till och helt följa ett nationellt program jämfört med modell C, vars främsta mål är att ge en sammanhållen längre yrkesutbildning, som gör eleverna anställningsbara efter avslutad skolgång. Modell A innebär att PRIV- eleven integreras på ett nationellt program i alla ämnen/kurser utom i det/de som eleven saknar behörighet i. Modell B innehåller ett gemensamt första år (ibland 2 år) med två inriktningar, antingen mot ett specifikt nationellt program eller mot ett bredare innehåll. Eleven i modell B ingår i en speciell PRIV-grupp under det första (och andra) året och söker över till det nationella programmet när behörigheten är uppnådd. Modell C är en 3- 4- årig sammanhållen yrkesutbildning, antingen med kurser från ett specifikt nationellt program eller med kurser med ett ”bredare” innehåll. Ofta ingår också ett antal lokala kurser och en del praktik. Modellen är till för de elever som har mycket att hämta in från grundskolan och som kanske inte har möjlighet att klara behörigheten för studier på ett nationellt eller specialutformat program.

De olika modellerna vänder sig alltså till olika elevkategorier.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Nedan redovisas en sammanfattning av de olika PRIV- modellernas organisation, kriterier för antagning, elever, lärare, arbetsätt och arbetsformer samt i vilken mån PRIV-eleven lyckas uppnå behörighet att söka ett nationellt eller specialutformat program.

Modell A

Modell A är vanligast och förekommer på de flesta av utvecklings-skolorna. Elever integreras på alla nationella program, men i större omfattning på de yrkesförberedande programmen. Flest elever finns på fordonsprogrammet (FP), barn- och fritidsprogrammet (BF) och handelsprogrammet (HP). Andra vanliga program med modell A är industriprogrammet (IP), omvårdnadsprogrammet (OP) och byggprogrammet (BP).

Modellen är inte speciellt resurskrävande jämfört med modell B och C. Den vänder sig till elever som bedöms ha goda chanser att klara och fullfölja studierna på ett nationellt eller specialutformat program. Kriterierna för att bli antagen är höga dvs. eleven har relativt mycket med sig från grundskolan, endast enstaka behörighetsämnen där betyg saknas, och hög meritpoäng. I regel finns inga PRIV- platser vikta på de olika programmen, utan eleven får i mån av plats påbörja studierna som PRIV- elev om de uppfyller kraven. Detta innebär att de program som har högt söktryck

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

inte blir tillgängliga för eleven och därmed begränsas elevens möjlighet att välja intresseområde.

Hur organiseras modell A?

Eleven är integrerad på det nationella programmet och följer programmet uppläggning med undantag av det/de behörighetsgivande ämnen som eleven ännu inte är godkänd i. Detta/dessa läses i regel upp på det individuella programmet i mindre grupp. För övrigt följer eleven det nationella programmet kurser och ämnen på samma sätt som övriga elever i klassen och får betyg efter avslutad kurs.

På de flesta skolor, dock inte på alla, är eleven formellt inskriven och tillhör IV så länge behörigheten inte är klar och ansvaret fördelas mellan IV och det nationella programmet. Utbildningstiden är vanligtvis lika lång för PRIV- eleven som för eleven på det nationella programmet dvs. tre år. På många skolor erbjuds eleven vid behov ett fjärde år. Detta erbjudande ökar elevens möjlighet att få ett fullständigt slutbetyg från gymnasieskolan. Det är dock inte många elever som vill fortsätta sina studier det fjärde året, när klasskamraterna slutat.

Modell A är inte lika resurskrävande som B och C. Den extra resurs som krävs är de timmar som behövs på IV för att eleven skall kunna skaffa sig behörighet i det/de ämne(n) som saknas från grundskolan. Antalet timmar varierar mellan skolorna, men är vanligtvis 2-3 tim/vecka och ämne. Skolornas gruppstorlekar varierar. När behörigheten är klar och eleven skrivs över till det nationella eller specialutformade programmet kan det vara problematiskt att fasa in eleven i A-kursen. Detta löses ofta genom att eleven även får läsa A-kursen på IV.

Rekrytering och antagning till A-modellens PRIV har utvecklats under projektets gång. Broschyrer och annan information om PRIV når idag i större omfattning ut till grundskolans elever och PRIV börjar bli ett begrepp för många elever, lärare och studievägledare. På många av utvecklingskolorna är PRIV sökbart, om än inte med en egen ruta på ansökningsblanketten, men eleverna kan på olika sätt visa sitt intresse för PRIV t.ex. genom att söka ett nationellt program, även om de inte är behöriga. Intagningsenheten i kommunen har vanligtvis hand om ansökningarna till gymnasiet, men när det gäller IV/PRIV sker oftast ett samarbete mellan intagningsenheten och den ansvarige för det individuella programmet. Vanligt är att ansökan kompletteras med att IV/PRIV- läraren intervjuar eleven för att säkerställa elevens intresse och förutsättningar att klara studierna på det nationella programmet. På många skolor finns idag nerskrivna kriterier för antagning till PRIV. Besked om antagningen ges på en del skolor samtidigt som för andra blivande gymnasieelever, men på andra skolor ges besked först under höstterminens första

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

veckor. Olika former av överlämningskonferenser och övriga kontakter mellan grundskolan och gymnasieskolan är vanliga och ganska omfattande på många skolor.

Vem är PRIV-eleven i modell A?

Eleven i modell A skiljer sig inte åt jämfört med många andra i klassen. Kriterierna för att bli antagen är höga och inte sällan har PRIV- eleven högre meritpoäng än flera av klasskamraterna. Ofta handlar det om att godkänt betyg saknas i något av ämnena engelska eller matematik. Många skolor har krav på att eleven skall vara godkänd i svenska för att ha en rimlig chans att tillgodogöra sig den teoretiska delen av utbildningen. Vanligtvis ligger meritpoängen mellan 120-160 poäng. Eleverna är integrerade på det nationella programmet och det är här PRIV-eleven har sin identitet och tillhörighet. PRIV- gruppen utgörs av den grupp som bildas när behörigheten ska läsas upp på IV.

Vem är PRIV- läraren i modell A?

Eleven möter, i den integrerade modellen, lärare från olika arbetslag, det nationella programmets och IV:s. På det nationella programmet består lärarlaget ofta av både kärn- och karaktärsämneslärare och på IV är lärarlaget i regel sammansatt av både lärare och andra personalkategorier som studie- och yrkesvägledare m.fl. Det finns alltså inget speciellt PRIV- arbetslag i modell A. Därför försöker man skapa rutiner och mötesplatser för de olika PRIV- lärarna, där det ges möjlighet att följa upp elevens hela studiesituation. På en del skolor finns det tydliga rutiner för hur ansvaret och uppföljningen av eleven ska gå till. PRIV- läraren ser positivt på att integrera elever när kriterierna är höga och när det finns stora möjligheter för eleven att lyckas på det nationella programmet. Läraren upplever i regel ingen skillnad mellan PRIV- eleven och andra i klassen.

Vilka arbetssätt och arbetsformer dominerar i modell A?

Arbetssätt och arbetsformer varierar beroende på program och skola. PRIV- eleven ingår i större grupper på det nationella programmet och läser upp behörigheten i mindre grupp på IV. Arbetssätten på yrkesprogrammen har i stor omfattning praktiska inslag där eleven arbetar med konkreta uppgifter, enskilt eller i grupp. På en del skolor är ett ämnesövergripande arbetssätt tydligt, medan undervisningen på andra har en mer traditionell prägel. På IV är arbetssättet ofta individualiserat så att eleven arbetar självständigt med konkreta uppgifter i behörighetsämnena under de olika passen. IV-läraren är mer av en handledare.

Individuella studieplaner upprättas på de allra flesta skolor av studievägledaren, som också ansvarar för att dessa följs upp under utbildningens

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

gång. På en del skolor har ansvaret flyttats över till mentorn/klassföreståndaren på det nationella programmet när det gäller modell A. På alla skolor används inte den individuella studieplanen på ett för eleven aktivt sätt så att den blir ett användbart verktyg när eleven planerar och genomför gymnasieutbildningen.

I vilken mån lyckas PRIV- eleven i modell A uppnå behörighet att söka ett nationellt eller specialutformat program?

Eleverna är mycket positiva till att vara integrerade och bekräftar att det ställs stora krav på dem. De upplever att de går ”på ett riktigt program” och detta betyder mycket för dem. De känner sig som vem som helst i klassen.

Osäkerheten om hur många PRIV- elever som uppnår behörighet och går ut med ett fullständigt betyg från gymnasieskolan är stor. Dels på grund av att PRIV endast förekommit på skolorna ett fåtal år, men också för att det saknas rutiner för uppföljning. På en del skolor har eleven inte slutfört sin gymnasieutbildning än och därmed finns inga slutgiltiga data på hur många som avslutar ett nationellt program. Enligt en uppskattning av lärarna blir flertalet PRIV- elever i modell A behöriga under utbildningens första år. (se tab. sid. 39)

Modell B

Modell B är nästan lika vanlig som modell A på utvecklingsskolorna. Modellen förekommer endast med inriktning mot olika yrkesförberedande program. Vanligast är 1-åriga inriktningar mot ett av programmen BF, FP, BP, HP och HR eller mot ett par av dem. Det finns även en 2-årig inriktning enligt modell B, som innebär att eleven har två år på sig att dels uppnå behörighet och dels läsa in kurser från år 1 på det nationella programmet. Eleven kan därefter fasa in i år 2 på det nationella programmet utan större problem. På några av utvecklingsskolorna finns en fortsättning på år 1 till år 2-4 för elever som inte klarat av sin behörighet under det första PRIV- året. Modellen övergår då i det som benämns som modell C i rapporten. Viktigt är att det i den senare nämnda uppläggningsen finns en tydlig struktur som visar att år 1 är första etappen av en längre utbildning som ev. kan avbrytas för att söka ett nationellt program. För de elever som inte klarar sin behörighet på 1 år är det tryggt att veta att det finns en fortsättning som gör att man slipper ”gå runt på IV” som en del elever uttrycker det. Det gemensamma första året i modell B ger inte samma möjligheter för eleven att välja efter intresseområde som i modell A.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Modellen vänder sig till elever som behöver längre tid och mer stöd för att bli behöriga till ett nationellt program. Den kräver mer resurser än modell A där elever integreras på det nationella programmet. Eleven i modell B har generellt större svårigheter och mer att hämta in från grundskolan. Eleven saknar i regel betyg i flera grundskoleämnena, meritpoängen är lägre och många elever kan ha inlärnings svårigheter av varierande art. Eleverna bildar en egen PRIV-grupp på 8-16 elever och lärartätheten är hög. Gruppen hålls oftast samman i både kärn- och karaktärsämnena.

Hur organiseras modell B?

Modellen innebär att PRIV- eleven utgör en egen mindre grupp med högst 16 elever, som huvudsakligen hålls samman i alla ämnen och kurser under året. På de flesta skolor är innehåll och antalet platser bestämt vilket begränsar valmöjligheten för eleven. Vanligt är att det finns speciella PRIV- arbetslag, där såväl karaktärs- som kärnämneslärare ingår. En del utvecklingskolor, men inte alla, har en utbildningsplan som är fastställd av styrelsen för utbildningen i kommunen. I modellens olika kurser under första året ingår ibland hela nationella kurser, ibland endast delar av dessa. Eleven får i de senare fallen "nosa på" innehållet och på detta sätt förbereda studierna på det nationella programmets kurser. Det förekommer också lokala kurser som ofta utgår från vilken kompetens som finns på skolan. Kurserna under första året har ofta fler antal undervisningstimmar per kurs jämfört med det nationella programmets och därmed kan studietakten vara långsammare. Detta betyder att eleven har större möjlighet att klara av studierna. När nationella kurser klarats av kan eleven ta med sig poäng och räkna in dem i den senare utbildningen. Det ökar elevens möjlighet att nå de poäng som krävs för ett slutbetyg från gymnasieskolan.

Rekryteringen sker på samma sätt som i modell A. Eleven söker/visar sitt intresse och intervjuas av IV/PRIV- läraren. Idag finns ofta informationsmaterial om kommunens olika PRIV- alternativ som elever, lärare och studievägledare känner till och kan ta del av. Kriterierna för antagning är inte lika höga som för modell A och inte heller specificerade i antal behörighetsämnen där eleven saknar betyg eller begränsas av meritpoängen. Intresseval och inställning till studier är det viktigaste kriteriet och det som intervjun handlar om. Eleven måste vara motiverad för studierna och har sedan möjlighet att i den lilla gruppen få det stöd som behövs.

Även här finns det många goda exempel på samverkan mellan grund- och gymnasieskolans lärare, speciallärare, studievägledare, kurator, skolledning etc. Rutiner har utarbetats för att underlätta övergången till gymna-

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

sieskolan och dokumentationen om elevens kunskaper och möjligheter förekommer i ökande omfattning.

Intagningsenheten i kommunen har hand om alla ansökningarna till PRIV, men det är snarare regel än undantag att antagningsprocessen sker i nära samverkan mellan grundskolan och det individuella programmet på gymnasieskolan. Ansökningshandlingarna lämnas i regel över till gymnasieskolan för vidare bearbetning och beslut. Kompletterande intervjuer görs och bilagor går igenom innan beslut tas. Bilagorna innehåller information om elevens kunskapsnivå i behörighetsämnena och ibland även i andra grundskoleämnen som eleven inte är godkänd i.

Den vanligaste formen, för modell B, är heltidsstudier i skolan fem dagar i veckan med eventuella inslag av praktik. Det förekommer även skolor där studierna kombineras med 1-2 dagars praktik i veckan. Fördelningen mellan kärn- och karaktärsämnena är oftast fifty- fifty oberoende av antalet dagars studier i skolan. Halva tiden används till karaktärsämnena och den andra hälften till behörighetsämnena svenska, engelska, matematik och kärnämnena. Antalet timmar per ämne varierar dock och det finns skolor som fokuserar mer på kärn- respektive karaktärsämnena, alla med sina skäl till varför de anser detta vara bäst. I regel läser eleverna alla tre behörighetsämnena, även om de är godkända i ett eller två. Det är viktigt, anser lärarna, att hålla alla ämnen vid liv även under PRIV- året. Eleverna delas ibland in i olika grupper, A-kurs eller grundskolekurs, under de teoretiska ämnestimmarna, men lika vanligt är att de läser tillsammans oberoende av nivå. Andra ämnen som ofta förekommer under första gemensamma året är idrott och hälsa, datakunskap och estetisk verksamhet, eftersom de oftast ligger i år 1 på det nationella programmet. Det förekommer också att eleven har möjlighet att välja individuellt val under PRIV- året och att göra APU inom en nationell kurs. Möjlighet att läsa upp fler grundskolebetyg, än de behörighetsgivande, för att bli mer konkurrenskraftig när de ska gå över till det nationella programmet, är ovanlig.

I någon kommun räknas meritvärden fram enligt samma regler som för ett nationellt program och antagningen görs utifrån betyg. Någon lägsta betygsgräns eller krav på antal godkända betyg finns inte. Efter antagningen översänder intagningskansliet ansökan och bifogade dokument till gymnasieskolans studie- och yrkesvägledare, som sammanställer informationen om elevens betyg från grundskolan, eventuell diagnos och övrig information om särskilda behov för eleven. Dokumentet följer eleven under gymnasietiden och kompletteras under utbildningen.

Ytterligare exempel finns när det gäller antagning till PRIV, modell B. Ansökningarna behandlas i tre steg. Intagningsenheten tar emot ansök-

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

ningarna och identifierar de elever som sökt PRIV, samt de elever som sökt, men inte är behöriga, för det nationella programmet som PRIV är inriktat mot. Programmets huvudansvariga får en lista och tar kontakt med studievägledaren på grundskolan för att bilda sig en uppfattning om elevens förutsättningar att kunna gå över till ett nationellt program. Betyg och meritpoäng är inte den primära urvalsgrunden, elevernas intresse och motivation för programmet är viktigare. Lärarna återsänder listan på de elever som anses mest lämpliga för PRIV och beslutet tas av intagningsenheten.

Modell B kräver större insatser än A beroende på att undervisningen sker i mindre grupper, med hög lärartäthet och på att fler timmar ofta läggs ut i kurserna. Dessutom har en del skolor satsat extra på fler studievägledare, specialpedagoger och kuratorer. Lokalmässigt kräver ofta år 1 i B-modellen tillgång till yrkesutbildningarnas undervisningslokaler.

Vem är eleven i modell B?

Modell B vänder sig i regel till elever, som behöver lite längre tid och mer stöd för att bli behörig till gymnasieskolan och för att klara av studierna på det nationella programmet. Det är inte ovanligt att eleven har olika former av inlärningssvårigheter. Genomsnittligt saknar eleven fler betyg från grundskolan och har lägre meritpoäng än de elever som integreras enligt modell A.

Till skillnad från modell A utgör eleverna i PRIV-modell B en egen grupp som i olika grad integreras i skolan. Eftersom modell B är inriktad mot yrkesprogrammen finns gruppen placerad i närheten av lämpliga specialsalar som de ofta delar med det nationella programmet. Upplevelsen av att vara PRIV-elev är starkare i modell B jämfört med A eftersom de utgör en egen mindre grupp.

Vem är läraren i modell B?

Lärarna bildar på många skolor ett eget PRIV-arbetslag, som har sin hemvist inom det individuella programmet. Sammansättningen är lokalt präglad och många lärare är handplockade eller har visat ett eget intresse för att arbeta med elever i behov av särskilt stöd. Det är ovanligt att tjänster på gymnasieskolan fylls upp av timmar på PRIV. Kompetensen hos IV/PRIV-lärarna är bred. I arbetslaget ingår ofta lärare med erfarenheter från grundskolans olika årskurser, kärn- och karaktärsämneslärare från gymnasiet och lärare med tidigare erfarenhet från yrkeslivet. Några skolor har satsat extra på studievägledare/ungdomskonsulent, vilka ingår i laget och ansvarar för elevens individuella studieplan.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Arbetslaget upplevs som en garanti för att verksamheten skall fungera. Den ger möjlighet till gemensamma diskussioner, planering av utbildningen, målbeskrivningar, utvärderingar etc., som är nödvändiga för att verksamheten skall utvecklas. Många lärare i PRIV- arbetslagen har skaffat sig kortare specialpedagogisk utbildning. Den sociala sidan betonas och fokus ligger på elevens personliga utveckling. Det handlar myckom att eleven blir sedd och vill vara i skolan. Stora insatser görs för att öka motivationen och lusten att lära. Förhållningssättet är tryggt och undervisningen syftar till att eleven ökar sin självkänedom och medvetenhet om egna och andras sätt att fungera. Först därefter ges möjlighet för eleven att inhämta kunskaper inom olika ämnen och kurser.

Vilka arbetssätt och arbetsformer dominerar i modell B?

Arbetsätten varierar mellan olika skolor och program. En tydlig skillnad finns dock på många skolor i arbetssättet i kärn- och karaktärsämnen. I kärnämnen är arbetssättet för det mesta traditionellt, men inte i betydelsen "katederundervisning" utan för att det inte är experimentellt. Undervisningen är starkt individualiserad, fastän det är en liten elevgrupp. Eleverna befinner sig på många olika nivåer och arbetar i regel självständigt med konkreta uppgifter som är nerbrutna utifrån kursens olika mål. Läraren fungerar som handledare.

I karaktärsämnen, vilka alla förbereder för olika nationella yrkesinriktade program, är det praktiska inslaget betydande. Eleverna på FP, BP och liknande program, arbetar i en verkstad med praktiska övningar. Undervisningen sker i mindre grupp, i lugnare takt och med tydliga instruktioner, för att möta de elever som många gånger, enligt lärarna, saknar självförtroende och motivation. De teoretiska inslagen innebär svårigheter för vissa elever, men med olika metoder försöker man underlätta inläringen.

"Att sätta en bok i handen och säga att nu läser du detta går inte, det fungerar inte. Vi måste göra på ett annorlunda sätt. Först måste vi diskutera och sedan kan vi läsa i böckerna. Först konkret sedan teori".

Ämnesintegration mellan kärn- och karaktärsämnen förekommer endast i mindre omfattning ute på skolorna, men det finns några undantag. Där arbetar kärn- och karaktärsämnesläraren sida vid sida ett antal lektioner i veckan. Eleverna läser, översätter och skriver exempelvis engelska instruktionsböcker, räknar ut materialtillgång med hjälp av matematiken, gör en muntlig framställning på svenska inom yrkeskursen etc.

På en skola läggs heltidsstudier i yrkesämnen ut under höstterminen för att bryta den onda cirkeln hos många elever som "misslyckats" i behörighetsämnen. De och eventuella kärnämnen "smygs" i stället in i karak-

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

tärsämneskurserna för att motivera eleven och underlätta inläringen. Under vårterminen läggs behörighets- och kärnämnen in på schemat.

Individuella studieplaner upprättas i stort sett på alla skolor. Ansvaret har oftast en studievägledare, men det förekommer också att mentorn/klassföreståndaren har detta ansvar. Den individuella studieplanen används i olika omfattning. Eleverna ges inte alltid möjlighet att följa den egna utvecklingen och lärandet med hjälp av den. Det visar sig dock att den individuella studieplanen används mer på de skolor som förutom lärare har tillgång till studievägledare, ungdomskonsulenter och annan personal.

I vilken mån lyckas eleven i modell B uppnå behörighet för att söka ett nationellt eller specialutformat program?

Många elever vittnar om att PRIV är ett mycket bra alternativ, inte minst elever som finns i modell B. Eleven har ofta upplevt misslyckande under grundskolan och undervisningen har känts meningslös. Genom PRIV har de fått en ny chans och får nu göra något som intresserar dem, trots att de saknar behörighet för gymnasiet. Modell B är till för de elever som behöver lite längre tid, mer stöd och långsammare takt för att nå målet att gå över till ett nationellt program. Eleverna upplever att de är sedda av sina lärare och får det stöd de behöver för att kunna tillgodogöra sig undervisningen.

Problemen är inte alltid lösta för att behörighet uppnåtts. Många elever som har låga meritpoäng kan inte konkurrera med andra och har därmed, trots sin behörighet, svårigheter att komma in på det nationella programmet. Trots detta ökar antalet elever som går över till och fortsätter på det nationella programmet (se tab. sid. 39).

Modell C

Modell C förekommer i mindre omfattning på utvecklingsskolorna än övriga PRIV- modeller. Den finns på fem av de 17 utvecklingsskolorna och vänder sig till den grupp elever som bedöms få svårt att klara ett nationellt program. Modellen omfattar studier under 3-4 år. Benämningen "PRIV- utbildningar" motiverar man med att eleverna under tiden läser nationella kurser från ett eller flera nationella program, men målet med utbildningen är inte i första hand att eleven skall flytta över till ett nationellt program.

Motivering för inrättande av modell C, enligt PRIV- lärarna, är att detta är elevens enda chans till en längre utbildning av hög kvalitet. Här ges möjlighet att inom gymnasieskolan ge eleverna en utbildning som för-

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

hoppningsvis skall ge ett arbete efter gymnasieskolan. Målet är alltså främst anställning.

Modell C förekommer i två varianter, dels med innehåll från ett specifikt program, dels också med ett bredare innehåll från flera nationella program och ofta också lokala kurser. Precis som för modell B handlar det om små grupper, hög lärartäthet och långsammare studietakt med fler timmar per kurs/ämne.

Hur organiseras modell C?

Modell C finns dels som egna specialutformade (reducerade) yrkesutbildningar på 3-4 år, dels som fortsättning på B-modellens första år till en mer heltäckande yrkesutbildning omfattande 3-4 år. "PRIV-utbildningen" bygger till stora delar på de "programmål", den plan, som skrivits för utbildningen. Utbildningen innehåller både nationella och lokala kurser och eleven får betyg efter avslutad kurs. Behörighetsämnen svenska, engelska och matematik finns liksom kärnämneskurserna svenska A och B, engelska A, matematik A, samhällskunskap A samt religionskunskap A. Efter avslutad utbildning skall eleverna ha fått grundläggande kunskaper och en yrkesinriktad utbildning. Praktik förekommer ofta inom de olika utbildningarna i denna modell.

Information, rekrytering och antagning till modell C sker på samma sätt som för modell B. Antagningen görs inte med stöd av betyg utan sker mest med hjälp av intervjuer. Krav finns på visat intresse hos eleven och en inställning att man måste gå i skolan. Eleverna har mycket varierande förkunskaper.

Modell C kräver större insatser än B eftersom utbildningen omfattar längre tid. För övrigt överensstämmer behovet av mindre grupper, hög lärartäthet, fler timmar för varje kurs för att få långsammare studietakt och tillgång till studievägledare, specialpedagog och kurator. Lokalmässigt krävs specialsalar eftersom detta är en yrkesinriktad utbildning. Lärarlag med lämplig sammansättning och kompetens följer eleverna hela utbildningen. Sammanlagt är modell C resurskrävande i det korta perspektivet.

Vem är eleven i modell C?

Eleverna i modell C är oftast obehöriga i flera av ämnena svenska/svenska som andraspråk, engelska och matematik och har övervägande låga meritpoäng i grundskolans övriga ämnen. De kan också ha vissa inlärningssvårigheter och andra hinder som påverkar möjligheten att klara ett nationellt program. Eleverna har i sin tidigare skolgång ofta gått i mindre grupp med extra stöd. För dessa elever finns inte så många alter-

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

nativ till längre utbildningar inom gymnasieskolan och därför har denna modell utarbetats.

Vem är läraren i modell C?

Arbetslaget för modellen tillhör i regel det individuella programmet. Sammansättningen är lokalt präglad och många lärare är handplockade eller har visat ett eget intresse för att arbeta med elever i behov av särskilt stöd. Kompetensen bland IV/PRIV-lärarna är bred. I arbetslaget ingår ofta lärare med erfarenheter från grundskolans olika årskurser, kärn- och karaktärsämneslärare från gymnasiet och någon lärare med erfarenhet från yrkeslivet. Dessutom ingår annan personal som studievägledare/ungdomskonsulent etc. Någon av dessa ansvarar för och arbetar aktivt med elevens individuella studieplan. Arbetslaget är en garanti för att verksamheten skall fungera. Den ger möjlighet till gemensamma diskussioner, planering av utbildningen, målbeskrivningar, utvärderingar etc., vilka alla är nödvändiga för att verksamheten skall utvecklas.

Liksom i modell B betonas först och främst elevens personliga utveckling. Det handlar mycket om att eleven blir sedd och får lust att vara i skolan. Stora insatser görs för att öka motivationen och lusten att lära. Förhållningssättet är tryggt och undervisningen syftar till att eleven ökar sin självkännet och medvetenhet om egna och andras sätt att fungera. Först därefter anser man att det är möjligt för eleven att inhämta kunskaper inom olika ämnen och kurser.

Vilka arbetssätt och arbetsformer dominerar i modell C?

I karaktärsämnena för modell C, är det praktiska inslaget betydande. Eleverna är i sin verkstad och utför praktiskt många moment. Undervisningen sker i mindre grupp, lugnare takt med upprepningar och tydliga instruktioner. De teoretiska inslagen innebär svårigheter för vissa elever.

Utmärkande för undervisningen är ämnesintegration mellan behörighetsämnena, kärn- och karaktärsämnena, på samma sätt som beskrivits i modell B. Två lärare finns ofta tillgängliga och möjligheterna att integrera är stora, vilket ofta skapar en meningsfull inlärningsituation för eleverna.

Individuella studieplanen upprättas i regel på alla skolor. Ansvaret har oftast en studievägledare, men det förekommer också att mentorn/klassföreståndaren har detta ansvar.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

I vilken mån lyckas eleven uppnå behörighet att söka nationellt eller specialutformat program i modell C?

Målet för eleven i modell C är i regel inte att gå över till ett nationellt program när behörigheten är uppnådd. Målet i modell C är främst att erbjuda eleven en yrkesinriktad gymnasieutbildning som leder till en anställning på arbetsmarknaden. De flesta elever i modellen genomför en gymnasieutbildning i reducerad form, men ett fåtal kan uppnå 2500 gymnasiepoäng efter 3-4 år (se tab. sid. 39).

Antal elever i modell A, B och C som övergått till nationellt program

Resultaten från utvecklingsskolorna, när det gäller antalet elever som blivit behöriga och gått över till ett nationellt program, var efter besöken på skolorna svårtolkade eller saknades. En enkät skickades därför ut till deltagande skolor efter att utvärderarna presenterat PRIV- modellerna på den tredje PRIV- konferensen. Utvecklingsskolorna hade då möjlighet att identifiera sin skolas PRIV- verksamhet utifrån de aktuella modellerna.

Enkäten innehöll nedanstående tabell med möjlighet att kommentera uppgifterna. Dessutom fanns en fråga om hur många PRIV- elever som fortfarande studerade på gymnasieskolan av dem som antogs 1999. Den senare besvarades av alltför få skolor, vilket gör att den utgår.

Sammanställningen nedan visar utvecklingen av antalet elever inom de olika PRIV- modellerna under åren 1999-2001, samt hur många elever som övergått till ett nationellt program. Siffrorna är något osäkra, eftersom definitionen av PRIV kan skilja sig åt. Gränsen mellan PRIV- modellerna är på en del skolor flytande, vilket kan vara problematiskt när tabellen skall fyllas i. Osäkerheten beror också på att uppgiften om hur många elever som övergått till ett nationellt program saknas på en del skolor p.g.a. att uppföljningen är bristfällig. Tabellen nedan visar, trots detta, tendenser som är viktiga att diskutera.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Elever som påbörjat PRIV**Elever som över gått till nationellt program**

År	Elever som påbörjat PRIV			Elever som över gått till nationellt program		
	Modell A (antal)	Modell B (antal)	Modell C (antal)	Modell A (antal)	Modell B (antal)	Modell C (antal)
1999	54	199	34	15 29%	81 40%	4 11%
2000	118	288	44	54 45%	131 45%	7 15%
2001	160	423	87	92 57%	210 49%	9 10%

Tabell 1 visar antalet elever som påbörjat respektive övergått till nationellt program under 1999- 2001

En viktig iakttagelse är att antalet elever mer än fördubblats inom alla PRIV-modeller under åren 1999- 2001. Den till elevantalet största är modell B och därefter modell A. För modell A saknas uppgifter om hur många elever som är inskrivna på det nationella programmet, trots att de är obehöriga. C-modellen är minst, storleksmässigt, och förekommer endast på några av utvecklingsskolorna.

Siffrorna visar också att fler PRIV- elever går över till ett nationellt program 2001 jämfört med 1999. Ökningen skiljer sig åt mellan de olika PRIV- modellerna. Ett skäl till den generella ökningen anser skolorna vara införandet av intervjuer vid antagningen. Intervjuerna ökar elevens möjlighet att hamna inom sitt intresse/yrkesområde, vilket visar sig ha stor betydelse för hur eleven lyckas i de olika modellerna.

”1999 gjorde vi inga intervjuer med blivande PRIV-elever. Vi fick därför en grupp elever som nästan helt saknade intresse för Barn- och Fritidsprogrammet. Efter att vi börjat ha intervjuer ser resultatet helt annorlunda ut. Nu har vi elever som har satt upp mål och vill klara av sin utbildning”

En svårighet, som många skolor påpekar, oberoende av PRIV- modell, är svårigheten för elever med utländsk bakgrund att nå godkänt i engelska

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

och därmed bli behöriga. I den gruppen finns elever med höga såväl som låga meritpoäng. Den största ökningen av elever som övergår till ett nationellt program finns inom modell A. 1999 gick en fjärdedel av eleverna över till ett nationellt program, jämfört med drygt hälften år 2001. Detta anses bero på att kriterierna för antagning till modell A har kompletterats med intervju. Idag antas endast elever som är motiverade, har höga meritpoäng och ett eller högst två ännu inte godkända behörighetsämnen. Skolorna påpekar också i sina kommentarer att man blivit bättre på att hjälpa eleverna att uppnå behörighet.

För modell B har övergång till nationellt program ökat med 10% sedan 1999. År 2001 övergår ungefär hälften av eleverna till ett nationellt program, jämfört med ca 40% 1999. Inom modellen går elever med mycket olika behov och förutsättningar. Variationen är stor mellan skolorna. Någon av utvecklingsskolorna har höga krav för antagning, liknande kriterierna för modell A, medan andra inte har några absoluta betygs- eller meritpoängsgränser och därför mer kan jämföras med antagningskriterierna för modell C. Förutsättningar för att uppnå behörighet och att övergå till ett nationellt program är därför mycket olika mellan skolorna.

”Inför året gjorde vi en förändring i antagningsförfarandet som innebar att eleverna enbart fick sakna ett av de behörighetsgivande betygen och att man inte gått på IV 2-3 år innan man blev antagen på PRIV. Vi bedömer att detta beslut fick önskat resultat då andelen av PRIV eleverna som verkligen påbörjade studier på ett nationellt program ökade från 52% till 88%”

”Vissa av ”B-eleverna” har haft en verksamhet som påminner om ”C-modellen”. De flesta av ”B-eleverna” har erhållit praktikplats och efter 1-4 år lämnat skolan med endast en begränsad utbildning. I de flesta fall enbart något av ämnena svenska, matematik och engelska, samt i något fall ytterligare några ämnen. Undantagsvis har eleverna fått någon form av yrkesutbildning företrädesvis inom programmen IP, EN, OP, HR och BF.”

En annan kommentar med anledning av hur många elever som övergår till ett nationellt program från PRIV- modell B är: *”Ett år på PRIV är inte tillräckligt för att uppnå målen”*. Kommentaren kommer från en av utvecklingsskolorna där elever i modell B behöver mycket stöd. Dessa elever som har mycket att hämta igen från grundskolan, flera ämnen utan betyg bl.a. behörighetsämnena, och därutöver låga meritpoäng.

För elever i modell C har, de tre åren 1999-2001, mellan 10-15% övergått till ett nationellt program. Resultaten visar att det huvudsakliga målet

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

för eleven i C-modellen inte är en gymnasial utbildning på ett nationellt eller specialutformat program, även om möjlighet alltid finns.

”PRIV- projektets” betydelse för deltagande skolor

Att få delta i PRIV- projektet har betytt mycket för skolornas tankar om och utveckling av skolans PRIV- verksamhet.. Ett centralt och generellt uttryck är:

”PRIV- verksamheten har hamnat i fokus och vi har tydligt gjort vad det innebär på vår skola”.

Kunskapen om PRIV har även spridits till övriga i skolan, till skolläring, grundskolan och andra kommuner och nämnden för utbildningen i kommunen har på några orter involverats i projektet. Många skolor påpekar också att kontakten med Skolverket har varit mycket positiv.

Det ekonomiska stödet har gjort det möjligt att avsätta tid för olika aktiviteter, studiebesök på andra PRIV- skolor och deltagande i konferenser. En del skolor har utarbetat skriftlig information om PRIV, en broschyr som delas ut till alla elever i år 9, medan andra skolor har använt en del pengar till speciella läromedel för PRIV- elever.

PRIV- konferenserna har varit en plats för erfarenhetsutbyte där man ökat sin kunskap om PRIV, ökat medvetenheten om den egna verksamheten, skapat kontakter och inspirerats till nytänkande.

”PRIV- konferenserna har verkligen givit en ”kick” och inspiration.”

”Vi har blivit inspirerade att börja tänka efter hur vi gör och vad vi kan utveckla och göra bättre. PRIV- konferenserna har varit viktiga för vårt egna tänkande. Spännande att se hur olika vi uppfattar det”.

”Det har varit positivt att projektet sträckt sig över mer än ett år och att vi får möjlighet till handledning innevarande år.”

Många deltagande skolor sätter stort värde på den fortbildning som ägt rum på högskolorna och ser fram emot den handledning som ska ske under innevarande läsår.

I ovanstående enkätsvar har framförts tankar av mycket skilda slag. Tankar som är viktiga att ta upp till diskussion, eftersom de anses betydelsefulla för utvecklingsskolorna. En tanke som förs fram är betydelsen av att det finns en väl utformad övergång från grundskolan till gymnasieskolan.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Andra tankar är de obehöriga elevernas självklara rätt till en fullständig gymnasial utbildning och en oro för att det i framtidens skola skall saknas förutsättningar för att möta alla elevers behov. Krav finns även på att definitionen av PRIV skall bli tydligare och skapa förutsättningar för satsningar på lokal nivå. Behovet av PRIV- modell C måste lyftas fram, men kanske inte som PRIV utan mer som en modell inom det nuvarande individuella programmet som ger elever med särskilda skolsvårigheter en gymnasial utbildning.

”Övergången grund- och gymnasieskola är nyckelfrågan om man ska skapa en IV-organisation som stöder den enskilde eleven. Integrationen måste vara på den enskilde elevens villkor”.

”Vi vill återigen lyfta fram vår elevgrupps (IV- PRIV) självklara rätt till fullständiga gymnasieutbildningar, inte bara delar av karaktärsämneskurser utan hela det nationella programmet. Vi anser att detta är möjligt förutsatt att man ser till att eleverna har de förkunskaper som krävs för att kunna tillgodogöra sig de nationella kurserna. Det är inom denna ”preparering” som vi anser att IV-programmet har en stor och viktig uppgift att fylla. PRIV är ett av IV-programmets alla redskap och passar enligt vårt sätt att se endast en del (15%) av IV-programmets totala elevgrupp”.

” Men det är inte enkelt att förändra gammalt ingått. Inte bara lärarna på de nationella programmen utan också IV:s personal verkar obenägna till förändringar. Man är rädd om den atmosfär och anda som finns på IV och som kanske saknas i ”den vanliga verksamheten”. Takten, relationerna o.s.v. är annorlunda på IV. Hur slår man vakt om den lilla gruppens möjligheter för barn med studiesvårigheter på ett nationellt program eller framtida sektor?. PRIV-projektet har gett tankar som kanske ger framförhållning i de stora förändringar som väntar”.

”För många elever skulle säkert en klarare definition och aktualisering från Skolverket om PRIV som verksamhet, öka förutsättningarna för satsningar på lokal nivå. Påvisa ett önskemål om en nära koppling till de nationella programmen och behoven av att avsätta särskilda resurser för elevgruppen. Behov enligt modell C måste också lyftas fram, men kanske inte som PRIV- verksamhet utan mer som ett redskap inom det nuvarande individuella programmet. Mest för att öka möjligheterna att ge elever med särskilda skolsvårigheter

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

en väg att nå delkompetens inom gymnasieskolans kursutbud kombinerat med mer grundläggande studier och annan verksamhet”.

Kompetensutveckling, 5- poängkurser på sju högskolor/universitet

Under åren 2001- 2002 genomfördes åtta kurser med sammanlagt drygt 200 deltagare. Under åren 2002-2003 kommer ytterligare några kurser och handledning att genomföras, trots den tveksamhet som diskussionen om IV:s avskaffande har gett. Alla avslutade kurser har utvärderats av respektive högskola/universitet. Utvärderingarna vittnar om nöjda kursdeltagare överlag. En kursdeltagare får sammanfatta

Både föreläsningarna och handledningen har gett nya impulser och aktiverat mitt pedagogiska tänkande. Ibland händer det i vardagen att man kör fast i invanda banor. Jag tycker att kursen som helhet gett mig en kick och sporre att komma ur dylika mönster. Mycket har handlat om förhållningssätt. Det tycker jag är bra, för utan ett positivt och elevvänligt förhållningssätt kommer vi inte långt i det här jobbet. Det har känts skönt att upptäcka att jag inte är ensam om mina funderingar och mina problem. Vi brottas i stort med samma bekymmer allihop.

I en skattning av kursens värde för det fortsatta arbetet har ovanstående deltagare gett 10+, på en skala från ett (inget värde) till tio (super!).

Övriga resultat

Övergången grundskola- gymnasieskola

Vid utvärderingen av PRIV- skolorna har man noterat att rutinerna för övergången utvecklats och förbättrats. De tio grundskolor som fått Skolverkets stöd understryker att dessa rutiner är betydelsefulla för eleven vid övergången. De pekar särskilt på att valprocessen måste starta tidigt i grundskolan i samband med utvecklingssamtalet, att studie- och yrkesvägledarna har en betydelsefull roll i båda skolformerna, att lärarnas kunskaper om varandras skolformer måste förbättras och att nya rutiner hela tiden måste prövas.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

Skola – Arbetsliv

I rapporten ”*Vikten av att göra goda val*”¹⁶, skriven av Malin Flygare Norrköping, ger eleverna uttryck för att second-chance- skoltiden varit bra för dem och att det som varit speciellt bra för dem var möjligheten att få göra en stor del av sin skolgång i arbetslivet. Där upplevde de att inlärningen var mycket meningsfull. Genom det stöd eleverna fått från både skolan och utbildningsplatsen och den trygghet de upplevde där, har ungdomarna vågat anta nya utmaningar och därmed även riskera att misslyckas. Detta har bl.a. lett till en ökad självkänedom och ett ökat självförtroende som är en förutsättning för att de ska kunna utveckla och nyansera sin självbild. Ungdomarna gav också konkreta exempel på nya strategier som de utvecklat i mötet med arbetslivet:

att stanna kvar när det blev jobbigt

ha tålamod och lita på att det blir bättre

ta egna initiativ

kunna och våga be om hjälp

resonera sig fram till hur de ska handla (sid 47).

¹⁶ Flygare, Malin ”*Vikten av att göra goda val*” Norrköping 2001

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

SAMMANFATTANDE DISKUSSION

De tre beskrivna PRIV- modellerna är alla utformade i syfte att erbjuda elever, som inte kommit in på ett nationellt program, en gymnasieutbildning anpassad till deras behov och förutsättningar. Eleverna utgör en heterogen grupp. En del har hög meritpoäng, men är obehöriga i ett eller flera av ämnena svenska/svenska som andraspråk, matematik och/eller engelska. Dessa elever är oftast lätta att placera in på ett nationellt program när behörigheten är klar och återfinns mest i modell A.

Större problematik finns kring de elever som har låg meritpoäng i kombination med att de är obehöriga i ett eller flera av de behörighetsgivande ämnena. Dessa elever finns i både modell B och C. Skillnaden mellan dessa är att elever i den senare, modell C, ofta har inlärningssvårigheter av betydande art, och kanske även sociala hinder som blir avgörande för skolgången. Inom PRIV- verksamheten finns även de elever som är behöriga, men har alltför låg meritpoäng för att kunna konkurrera om en plats på ett nationellt eller specialutformat program.

Ovanstående visar att förutom behörighetskraven är den låga meritpoängen avgörande för elevens framtida gymnasieutbildning. Orsaken till låg meritpoäng beror ibland på att grundskolan fokuserat den mesta undervisningen på behörighetsämnena, vilket fått som konsekvens att eleverna missat undervisningen i övriga ämnen. Ibland finns orsaker som inte har med skolan och undervisningen att göra. Skolverket har i ett tidigare regeringsuppdrag¹⁷ visat på de negativa konsekvenserna av den träffades fokusering som finns i vissa kommuner. Konsekvensen för de elever som är behöriga, men har låga meritvärden, är att de inte klarar av att följa undervisningen på ett nationellt program. De ”hamnar” ganska snart på IV. Dessa elever visar sig sen ha svårare att komma tillbaka till ett nationellt program, dels på grund av att de inte orkar ”misslyckas” hur många gånger som helst, dels därför att IV väldigt sällan erbjuder undervisning i andra grundskoleämnen än behörighetsämnena. Därför får dessa elever inte möjlighet att höja sitt meritvärde.

Beslutet om behörighetsreglerna ligger fast enligt Regeringens skrivelse 2001/02:188, (sid. 49)¹⁸, oavsett vilket förslag gymnasiekommittén läg-

¹⁷ Skolverket. Regeringsuppdrag om konsekvenser av de nya behörighetsreglerna till gymnasieskolan – slutrapport (regeringsbeslut 49, 1998-12-17) Dnr 2000:1491 (samband 2000:02255 och 1998:1330).

¹⁸ Regeringens skrivelse 2001/02:188. Utbildning för kunskap och jämlikhet – regeringens utvecklingsplan för kvalitetsarbete i förskola, skola och vuxenutbildning.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

ger beträffande gymnasieskolans struktur. Samtidigt förs diskussioner att IV ska läggas ner. Om detta beslutas måste i så fall den nya strukturen i gymnasieskolan ge denna grupp av elever möjlighet att få en för deras behov anpassad gymnasieutbildning. Annars kan inte kommunerna uppfylla Skollagens krav att alla som slutar grundskolan skall erbjudas en utbildning i gymnasieskolan.

Definition av PRIV

Enligt skollagen **skall** ett individuellt program först och främst **förbereda** eleven för studier på ett nationellt eller specialutformat program och **kan särskilt inriktas** mot studier på ett nationellt eller specialutformat program, programinriktat individuellt program (skollagen 5 kap 4b§ 1.)¹⁹.

Skollagen slår också fast att ett programinriktat individuellt program **skall utformas för en grupp** elever och att utbildningen på ett individuellt program skall **följa en plan**, som skall fastställas av styrelsen för utbildningen.

PRIV- arbetsgruppens föreslog i sin rapport (Ds 1998:27)²⁰ att kommunerna så långt som möjligt bör **erbjuda** eleverna **sökbara** programinriktade individuella program. Det främsta syftet med PRIV skall vara, att samtidigt som eleverna utifrån behov läser de behörighetsgivande ämnen, skall de få möjlighet att följa kurser på ett nationellt program. De praktiska momenten kan utgöras av APU inom en nationell kurs. Under den tid eleverna är inskrivna på IV skall de alltså komma en bit på väg i det nationella programmet. När eleverna uppnått sin behörighet skall de skrivas in på det nationella program de följt och slutföra utbildningen där på 3 eller 4 år.

Vid beskrivningen av de tre modellerna har utvärderarna tittat på hur kommunerna/skolorna definierar PRIV och funnit att man lägger vikt vid olika delar av skollagens, gymnasieförordningens och förarbetenas skrivningar. De flesta uppfattar ”förbereda” och ”inrikta” som ord med nästan samma innebörd. Det tar sig uttryck i att utbildningar, där några kurser från ett nationellt program läggs in, benämns som PRIV. Modell C visar på flera sådana exempel. Enligt Skolverkets tolkning är modell A och B exempel på PRIV. Där inriktas studierna på att eleven, så snart behörigheten är uppnådd, skall gå över till och fullfölja utbildningen på ett natio-

¹⁹ Skollagen 5 kap. 4b§ (SFS 1999:887)

²⁰ Regeringskansliet Utbildningsdepartementet (Ds 1998:27) ”PRIV – en ny väg till ett nationellt program

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

nellt program. Därmed är skollagens krav på att förbereda för, inrikta mot och fullfölja ett nationellt program uppfyllt. Modell C har inte denna målsättning utan är en 3-4-årig "reducerad" yrkesutbildning med målet att eleven efter slutförd utbildning på det individuella programmet får ett arbete. Modell C innehåller både grundskoleämnena och kurser från ett eller flera nationella program samt ofta många lokala kurser. Även om C-modellen inte är en PRIV-modell fyller den en viktig funktion för en speciell grupp elever och deras behov och förutsättningar för utbildning.

Att "erbjuda PRIV-platser" och att ha "sökbara PRIV-platser" är två andra exempel som ger stort tolkningsutrymme. I gymnasieförordningen står inget om detta utan det kan bara läsas i förarbetena, PRIV-arbetsgruppens rapport och regeringens proposition. Därför får många elever inget erbjudande i grundskolan att söka PRIV-platser på det program de vill gå. Det vanliga är också att det inte finns några reserverade platser för PRIV-elever, utan de erbjuds platser på ett program som inte lyckats få tillräckligt många sökanden. Ett annat problem är att en elev som går på PRIV och blir behörig kan bli utan plats på det nationella programmet därför att det inte finns reserverade platser där, när det är dags att gå över. Eleven får då istället fortsätta sin skolgång på IV.

För att hjälpa elever att gå över från IV till ett nationellt program, så skriver man på en del håll in eleven på det nationella programmet och inte på IV vid starten, något som gör att statistiken över hur många som blir behöriga att gå över till ett nationellt program blir oriktig, men på ett positivt sätt.

I vissa av kommunerna finns dock idag sökbara PRIV-platser till olika program i gymnasieskolans år 1 och där är det tydligt angivet att målet är övergång till ett nationellt program, oftast inom 1 år. Då finns också en reserverad plats att gå till efter uppnådd behörighet.

Programinriktat IV skall utformas för en grupp elever. Tolkningen av denna del av skollagen är inte särskiljande mellan modellerna, utan "grupper" finns i alla tre modellerna, om än med olika innebörd i ordet.

För alla elever i gymnasieskolan skall det upprättas en individuell studieplan. Den skall innehålla uppgifter om elevens studieväg och om de val av kurser eleven gjort (Gyf 1kap 12§)²¹. Eftersom det inte finns något programmål för det individuella programmet så blir styrelsens plan för utbildningen och den individuella studieplanen viktiga för eleven, särskilt vid övergången till det nationella programmet. Den individuella studie-

²¹ Gymnasieförordningen, 1 kap. 12§ (SFS 1999:844)

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

planen är också viktig för de elever som fortsätter på IV. Om de fullföljer sin individuella studieplan har de rätt att få ett slutbetyg på IV (Gyf 7 kap 8§)²².

I alla modellerna A, B och C finns det individuella studieplaner på utvecklingsskolorna. De skiljer sig dock åt i innehåll bland annat beträffande inslaget av lokala kurser. Modell C har flest lokala kurser och ”pröva- på”- kurser i elevernas individuella studieplaner. Fördelen med ”pröva- på”- kurser är att elever som inte vet vad de vill, kan testa sina intressen i dessa kurser. Nackdelen är att dessa ”pröva- på”- kurser ofta inte har kursmål och betygskriterier och därmed inte ger poäng. Elever med många sådana kurser har alltså färre möjligheter att nå 2500 poäng. Modell A och B ger eleverna större möjlighet att nå 2500 poäng, än vad modell C gör.

Den individuella studieplanen är också ett viktigt dokument för likvärdigheten. Den ger den programstruktur, som kan jämföras med det nationella programmets struktur och mål.

Viktig för likvärdigheten är också den plan som skall fastställas av styrelsen och som ger eleverna rätt att fullfölja sin utbildning. ”Den som har påbörjat en utbildning på ett specialutformat eller ett individuellt program i en kommun har rätt att fullfölja programmet enligt den plan som fanns när utbildningen inleddes” (SL 5 kap. 20§)²³. I flera av de besökta kommunerna har det varit svårt att få reda på om dessa beslut finns.

På en del av utvecklingsskolorna råder det en viss osäkerhet om skillnaden mellan individuell studieplan och åtgärdsprogram. I gymnasieförordningen framgår dock klart att den individuella studieplanen handlar om elevens studier och lärande... ”Den skall innehålla uppgifter om elevens studieväg och om de val eleven gjort....”(Gyf 1 kap 12§)²⁴.

Utvecklingsskolorna efterlyser en minsta garanterad undervisningstid för de elever som går på IV/PRIV. De anser att frånvaron av en sådan bestämmelse gör att elevens rätt inte tillvaratas och att elevernas utbildning på IV/PRIV inte blir likvärdig med andra elevers utbildning i gymnasieskolan.

²² Gymnasieförordningen, 7 kap. 8§ (SFS 1999:844)

²³ Skollagen 5 kap. 20§ (SFS 1997:575)

²⁴ Gymnasieförordningen, 1 kap. 12§ (SFS 1999:844)

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

I enkäten²⁵ frågades efter innehållet av praktik i PRIV - utbildningarna. Svaren visade att ca 90% av eleverna har mindre praktik än teori i sin PRIV- utbildning och av dem har 34% bara teori (Enkätrapporten år 2000 sid. 14). Rapporten visade också att en ”vanlig” IV- utbildning har mer praktik än en PRIV- utbildning.

Utvärderingen av utvecklingsskolorna visar att det finns praktiska inslag i de programriktade programmen, ibland som APU, som betygssätts. I de fall praktiken inte ingår som del i en kurs blir den heller inte betygssatt.

När PRIV infördes fanns inte kursen Lärande i arbete (LIA). Enligt ”försöks-förordningen” får LIA inte ingå i ett individuellt program utan bara finnas i ett nationellt eller specialutformat program.

”Med lärande i arbetslivet enligt denna förordning avses att en elev på ett nationellt eller specialutformat program som innehåller yrkesämnen får en utbildning som under sammanlagt minst 30 veckor genomförs på en arbetsplats...” (Förordning om försöksverksamhet med lärande i arbetslivet inom gymnasieskolan 1§)²⁶

Önskemål om att det bör vara möjligt att ha LIA i PRIV - utbildningarna har framkommit från olika skolor under arbetet med PRIV. Motiveringen är densamma som för APU att det skulle ”strama upp” praktiken och ge underlag för betygssättning. Idag finns det praktik som inte ger credit i form av betyg och poäng eftersom den inte ingår i någon nationell kurs. Elevens möjlighet att nå 2500 p minskar därmed.

Spridning

För att sprida de olika modellerna har forskargruppens beskrivningar av skolorna publicerats på Skolverkets webb Skola- Arbetsliv och dessutom har tre skolor som representerar A- modellen och tre skolor som representerar B-modellen beskrivits av en journalist (bil. 1). Häftet kommer att tryckas och spridas till alla gymnasieskolor.

Slutsatser och förslag

Skolverket anser att två av de modeller som utvecklats på PRIV- skolorna är modeller för att organisera PRIV, medan den tredje, C-modellen, är

²⁵ Resultat av enkät om IV och PRIV hösten 2000 (Dnr 2000:1491)

²⁶ Förordning om försöksverksamhet med Lärande i arbetslivet 1§

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

ett sätt att organisera det individuella programmet enligt de intentioner som fanns när det infördes i början av 1990- talet.

Eftersom det kan finnas ett antal olika skäl till att elever kommer till det individuella programmet måste detta kunna möta den enskilda elevens specifika behov. De elever som går det individuella programmet går där ofta för att de misslyckats med att nå målen i behörighetsämnena trots att de under lång tid ägnat sig åt just dessa ämnen. Samtidigt är dessa ämnen nödvändiga för att uppnå den eftersträvade behörigheten till ett nationellt program och för att kunna fungera som fullvärdig medborgare i dagens samhälle.

Det som är viktigt med det individuella programmet är att eleverna känner att de utvecklas, att den egna självkänslan växer och att tilltron till den egna förmågan stärks. Det krävs därför av dem som undervisar på det individuella programmet att de kan bryta igenom "skoltröttheten" och övervinna elevernas eventuella motstånd mot skolarbete. Ett sätt att göra detta är att ge eleverna möjlighet att också ägna sig åt verksamheter som de själva uppskattar och finner meningsfulla. Det kan gälla arbete med praktiska eller estetiska ämnen, att de deltar i vissa nationella yrkesinriktade kurser eller genom praktik på en arbetsplats.

Även om modell C inte är en PRIV- modell enligt de kriterier och mål som finns för PRIV, så är modell C ett erbjudande som bör finnas i gymnasieskolan om den ska bli en gymnasieskola för alla.

- Skolverket gör den bedömningen att det inom utvecklingsskolornas ram har utvecklats goda modeller för PRIV- och IV- utbildningar. Samtidigt kan det konstateras att vissa delar i Skollagen och Gymnasieförordningen som berör PRIV (och IV) behöver förtydligas så att elevens rätt stärks och att gymnasieskolan ger alla elever en likvärdig utbildning.

Skolverket föreslår

att "inrikta" och "grupp" förtydligas i Skollagen

att PRIV skall vara "sökbart" införs i Skollagen och att PRIV skall erbjudas som ett alternativ vid ansökan till gymnasieskolan i kommunen

att det finns en minsta garanterad undervisningstid för IV/PRIV angiven i Skollagen

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

att möjlighet att erbjuda elever kursen Lärande i arbetslivet, LIA, på IV/PRIV införs i Gymnasieförordningen

att det finns plats reserverad på det nationella programmet i gymnasieskolan i kommunen när eleven uppnått sin behörighet

att alla elevers rätt till en individuell studieplan, där möjligheterna att nå 2500 poäng, understryks starkare.

I Regeringens skrivelse²⁷ uttrycker Regeringen sina intentioner för denna angelägna elevgrupp som nu återfinns på IV/PRIV. Regeringen understryker bl. a. att den individuella studieplanen är ett viktigt verktyg för att dessa elever skall få en bra utbildning och att denna utbildning har ett elevorienterat förhållnings- och arbetssätt. Detta framkommer också i den utvärdering som Skolverket redogjort för ovan.

Regeringen menar att behörighetskraven är motiverade eftersom de markerar en kunskapsnivå som behövs för studier på gymnasienivå. Behörighetskraven skall ligga fast, men de bör i första hand användas som utgångspunkt för vad som behöver kompletteras - inte användas för att utestänga elever från kurser som de har kapacitet att klara. Har eleven en intresseinriktning men saknar godkänt i något/några av de behörighetsgivande ämnena, bör skolan med utgångspunkt i elevens skriftliga omdömen från grundskolan göra en helhetsbedömning och i dialog med eleven lägga upp en individuell studieplan inom ramen för den sökta studievägen. I praktiken innebär detta att det individuella programmet kan avskaffas i sin nuvarande form. Detta kräver att gymnasieskolans reguljära utbildningsvägar i större utsträckning utvecklar ett elevorienterat förhållnings- och arbetssätt. För vissa grupper kommer det dock även i framtiden att behövas särskilda individuella insatser (sid. 49).

²⁷ Regeringens skrivelse 2001/02:188. Utbildning för kunskap och jämlikhet – regeringens utvecklingsplan för kvalitetsarbete i förskola, skola och vuxenutbildning.

2002-11-25

Dnr nr 2000:1491

REFERENSER

Ds 1998:27. PRIV – en ny väg till ett nationellt program. Arbetsgrupp U 1997:H. Stockholm. Utbildningsdepartementet.

Flygare, Malin 2001. Vikten av att göra goda val. Norrköping.

Gy 2000. Individuella programmet IV 2000:21. Stockholm. Skolverket och Fritzes offentliga publikation.

Regeringens proposition 1998/99:110. Vissa skolfrågor m.m.

Regeringens skrivelse 1998/99:121 Utvecklingsplan för förskola, skola och vuxenutbildning- Samverkan, ansvar och utveckling.

Regeringens skrivelse 2001/02:188. Utbildning för kunskap och jämlikhet – regeringens utvecklingsplan för kvalitetsarbete i förskola, skola och vuxenutbildning.

Regleringsbrev för budgetåret 2000 avseende förskola, skola och vuxenutbildning. Stockholm. Utbildningsdepartementet.

Skollagen. Skolans författningar. UFB 2 2001/2002. Stockholm. Norstedts Juridik AB.

Gymnasieförordningen, Skolan författningar. UBF 2 2001/2002. Stockholm. Norstedts Juridik AB.

Skolverket. Nationella kvalitetsgranskningar 2000. Betygssättningen.

Skolverket. (2000a) Regeringsuppdrag 8 – Utan fullständiga betyg. Dnr 2000:1838.

Skolverket. Delredovisning av regeringsuppdrag om kvalitetsförbättrande insatser för gymnasieskolans yrkesutbildningar m.m. 1999-12-17 (U1999/4469/S). Dnr 2000:1734 och Dnr 2000:1491.

Skolverket. Regeringsuppdrag om konsekvenser av de nya behörighetsreglerna till gymnasieskolan – slutrapport (regeringsbeslut 49, 1998-12-17) Dnr 2000:1491 (samband 2000:02255 och 1998:1330).

Skolverket. Resultat av enkät om IV och PRIV hösten 2000. Dnr 2000:1491.

Skolverket. Regeringsuppdrag i regleringsbrev för 2002 om kommunernas uppföljningsansvar.